

JOSEPH CONRAD'IN CASUS ADLI ROMANINDA ANARŞİZM VE YIKIMI

Mevlûde ZENGİN*

Özet

Joseph Conrad'ın Casus: Basit Bir Öykü adlı romanı modern dünyanın politik görüşlerini anarşizm ve terörizm boyutuyla ele alan anarşinin yıkıcı etkilerinin daha çok anarşi ile hiç bağlantısı olmayan kişiler üzerinde görüldüğünü vurgulayan ve bir casusluk öyküsü ile duygusal bir hikâyeyi birleştiren bir eserdir. Conrad bu romanında politikanın ve anarşinin görünmeyen boyutunu da ele alarak, devrim idealinin ve insanların sosyal ve politik düzen olarak inandıkları şeylerin aslında bir kargaşa durumundan başka bir şey olmadığını göstermektedir. Bu çalışmanın amacı Conrad'ın bu eserinde modern dünyanın politikalarını ve toplumca algılanan şekliyle anarşizmi nasıl yıkıma uğrattığını göstermektir. Bu amaçla romanda anarşizmi de içeren politik düşünceleri ve toplumda terörizmle mücadele etmesi beklenen polis teşkilatının nihilistik derecedeki bir dizi yıkımı ve ironileri ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak Conrad'ın bu romanda ideal politik görüşler ve kişisel arzular arasındaki ikilemi ve bu ikilemi de terörizm ile şiddetin kaynağı olarak yansıttığı; ayrıca romanın kişisel değerlerin ideale baskın geldiği sürece hiçbir politik görüşün başarılı olamayacağı şeklinde nihilistik bir tema içerdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Casus, Joseph Conrad, Politika, Anarşizm, Terörizm, Anarşizmin Yıkımı.

Abstract

Anarchism and its Subversion in Joseph Conrad's Secret Agent

Joseph Conrad's Secret Agent: A Simple Tale is a novel combining a spy story and a melodramatic story, consisting of the political insights of the modern world

* Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. mevludezengin@yahoo.com

with its anarchism and terrorism and showing its most destructive effects on the characters who are completely far from the politics. Dealing also with the invisible dimension of anarchy and politics, Conrad implies that the revolutionary ideal, and the social and political order, which people rely on, are, in effect, nothing more than a chaos. The aim of this study is to show how Conrad, in this work, subverts modern political ideas anarchism as conceived by the society. To this end, in the novel, a series of nihilistic subversions and ironies of the political ideas including anarchism and of police department expected to attack terrorism in society have been pinpointed. It has been concluded that Conrad reflects the conflict between the ideal political beliefs and human aspirations in the novel and shows it as the seed of terrorism and violence, and that the novel has such a nihilistic theme as all political beliefs will fail insofar as human aspirations come to the fore.

Keywords: *The Secret Agent, Joseph Conrad, Politics, Anarchism, Terrorism, Subversion of Anarchism.*

1. Giriş

Joseph Conrad'ın *Casus* (1907) adlı romanı modern dünyanın politik edimlerini anarşizm ve terörizm boyutuyla ele alan, bunları acıklı bir öykü ile birleştiren ve anarşizmden kaynaklanan terörist edimlerin yarattığı trajediyi hem bireysel hem toplumsal hem de evrensel boyutuyla ironik bir şekilde ele alan bir romandır. Bu çalışmanın amacı, Conrad'ın politik bir görüş olan anarşizmi romanda nasıl yansıttığını irdeleyerek anarşizm ve terörizmin “insan” gerçeğiyle olan ikilemini, anarşizm ve onun izlediği yol olan terörizm arasındaki ikilemi ve ayrıca anarşizmin kendi içindeki çelişkileri ortaya çıkararak, Conrad'ın modern dünyanın politikalarını nasıl yıkıma uğrattığını belirlemektir. Bu amaçla romanda casus Bay Verloc başta olmak üzere, politik düzenin birer parçası olan Rusya Büyükelçiliği görevlisi Vladimir, Bakan Sir Ethelred, romanda toplumsal düzeni oluşturmak ve korumakla görevli polis gücünü temsil eden Başmüfettiş Heat ile Müdür Yardımcısı, Verloc'un bir grup anarşist arkadaşı ve “Profesör” lakaplı bombacı karakterlerinin nasıl çizildiğini tek tek ele almak ve bu kişilerin, bağlı oldukları kurumlar veya düşünceleri ne dereceye kadar temsil edebildiklerini ve her birinin içinde bulunduğu anarşik durumu gözden geçirmek gerekir. Romanın anarşizmin yıkıcı etkilerini sadece toplumsal boyutuyla değil, bireyler bağlamında da ele almasından dolayı Bay Verloc'un eşi Winnie ve onun kardeşi terör kurbanı Stevie'nin anarşik dünyadaki yerleri ve trajik sonlarına değinilecektir.

2. *Casus*'un Kısa Bir Özeti

Romandaki olaylar 1886 Londra'sında geçmektedir. Roman başlığının gösterdiği casus, kendisinden roman boyunca “Bay Verloc” diye bahsedilen

Adolf Verloc adında hem Rus Büyükelçiliği hem de polis için çalışan iki taraflı bir ajandır. Romandaki olaylar, Conrad'ın anlatım tarzındaki modernist özelliklerden dolayı her ne kadar kronolojik bir sıra izlemese de, şöyle anlatılabilir: İşinin gerektirdiği gizlilik dolayısıyla eşi Winnie Verloc'un casus olduğunu bilmediği Bay Verloc, görünüşte ufak kırtasiye malzemeleri ve pornografik yayınlar satan ve Londra'nın bir kenar mahallesinde bir kırtasiye dükkânı işleten bir adamdır. Verloc eşi Winnie, zihinsel engelli kayınbiraderi Stevie ve kayınvalidesi ile dükkânın arka kısmındaki evde yaşamaktadır. Verloc'un casusluk işi ve ev yaşamı roman boyunca iç içe verilmektedir. Gizli işine paravan olarak kullandığı dükkâna zaman zaman Bay Verloc'un bir grup anarşist arkadaşı gelmektedir. Bu arkadaşları *İşçi Sınıfının Geleceği* adlı anarşist söylemler içeren bir broşür çıkarmakta ve bu broşürü dükkânda tanesi yarım peniye satmaktadırlar. Rus Büyükelçiliği Sekreteri Vladimir üç yıldır herhangi bir etkinlik göstermemiş olan Bay Verloc'a Greenwich Gözlemevi'ni bombalama görevi verir. Verloc, Vladimir'in küçümseyici tavrından ve kendisine verilen görevden son derece rahatsız olur ama ajan kışkırtıcı olarak etkin bir eylemde bulunup durumunu kurtarması gerektiğinden görevi kabul eder. Öte yandan Winnie kardeşi Stevie'nin her türlü bakımını üstlenmiş ve onu çocuğu yerine koymuştur. Winnie'nin annesi Verloc'un üzerindeki yükü azaltmak ve böylece Stevie'ye daha iyi bakılmasını sağlamak düşüncesiyle ve kendi arzusuyla bir huzurevine yerleşir. Stevie şiddet içeren sözlere ve olaylara son derece duyarlı olduğundan Verloc'un arkadaşlarının dükkândaki konuşmalarından ve huzurevine giderken bindikleri arabanın sürücüsünün atları koşturmak için onlara yaptığı eziyetten çok etkilenir ve huzursuz olur. Winnie, Stevie ile Verloc arasındaki ilişkinin baba-oğul ilişkisi gibi olması yönünde çaba harcamaktadır. Verloc görevini yapmak üzere "Profesör" lakaplı bir bomba üreticisinden bomba satın alır ve Stevie'ye önceden öğretmiş olduğu gibi bombayı Greenwich'in duvarına bırakıp oradan uzaklaşmasını söyleyerek onu yalnız bırakır. Ama Stevie henüz bomba elindeyken ayağı bir ağaç kütüğüne takılarak düşer ve bombanın patlamasıyla ölür. Eve yalnız dönen Bay Verloc, Stevie'nin Verloc'un arkadaşı Michaelis'te kaldığını sanan Winnie'ye başka bir ülkeye yerleşmekten söz eder. Winnie eşinin işlerini hiçbir zaman merak eden bir kadın değildir ama yine de Verloc'un bu isteğine, Stevie'yi düşünerek karşı çıkar. Müfettiş Heat Greenwich Gözlemevi yakınlarında gerçekleşen bomba olayında, paramparça olmuş cesedin parçaları arasından kanıt olarak, üzerinde Bay Verloc'un ev adresinin yazılı olduğu bir kumaş parçası bulur. Kumaşı Winnie'ye gösterir. Bu Winnie'nin zihinsel engelli kardeşi Stevie'nin kaybolması durumunda bakılabilsin diye onun paltosuna diktığı parçadır. Winnie gerçeği anlamıştır. Bay Verloc gece eve döndüğünde

Winnie'nin gerçeği öğrendiğini anlar ve ona olayın bir kaza olduğunu anlatma çabasına girer; fakat Winnie kederinden derin bir sessizliğe gömülmüştür. Elindeki bıçağı eşinin tam kalbine saplar ve korkarak evden kaçır. Yolda tesadüfen Verloc'un arkadaşı Yoldaş Ossipion'la karşılaşır. Winnie Ossipion'ın kendisine olan zaafını bildiğinden ve asılmak korkusundan dolayı onunla birlikte kaçmak ister. Birlikte trene binerler fakat Ossipion Winnie'nin Verloc'u öldürdüğünü öğrenip korktuğundan onu terk eder. Winnie darağacına gitmektense denize atlayarak boğulmayı tercih eder.

3. *Casus* Romanında Anarşizmin Yansıması ve Yıkımı

Anarşizm bilindiği gibi toplumda çok az ya da hiç resmi kurum olmaksızın yani insanların kurumlara bağlı olmaksızın özgürce çalışmaları gerektiğini savunan politik bir görüştür. Bu anlamda anarşizm, düzen, etkili bir hükümet, yasa, güç ve kontrol mekanizmalarını reddeden bir düzensizlik ve politik karmaşa durumudur. Durum böyle olunca anarşinin tek tek bireyler, kurumlar ve toplumdaki her bir durumda varlığı etkili olan bir olgu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Conrad da *Casus* romanında modern dünyadaki anarşizm, terör ve şiddet olgularını hem bireysel hem kurumsal bağlamda ve hem de evrensel boyutuyla bir bütün olarak ele almıştır. İnsanların politik düzen olarak algıladığı durumun aslında kargaşadan başka bir şey olmadığını ve devrimci ilke gibi gözüken ideallerin nasıl yıkım, felaket ve ölüme dönüşebildiğini göstererek anarşizmin toplumca algılanan biçimini yıkıma uğratmıştır. Bunu başta karakterleri çizerken seçtiği kelimeler olmak üzere onların dış görünüşlerini, konuşmalarını, bomba olayı karşısındaki tavırları ve geliştirdikleri düşünceleri ve ayrıca onların politik görüşlerini yansıtırken ironik bir yaklaşımla yapmaktadır. Conrad *Casus* romanına 1920'de yazdığı önsözde ironik yaklaşımı için şöyle der:

Böyle bir konuya ironik bir yöntem uygulamayı amaçlayan salt sanatsal yöntemi bile dikkatle hesaplayıp tasarlamış, söylemek zorunda kalacağım her şeyi, aşağılayıcı ya da acıyan bir tavırla ancak ironik bir yaklaşımla söyleyebileceğime içtenlikle inanmışım (Conrad, 2009:xiii).¹

Burada hemen belirtmek gerekir ki Conrad *Casus*'ta anarşist, casus, politikacı ve polisle ilgili bölümleri “aşağılayıcı” bir tutum, Winnie, Stevie ve anneleri ile ilgili olayları ise “acıyan” bir tutumla ele almıştır. Roman

¹.Makalede Joseph Conrad “Casus” adlı romanının Türkçe çevirisinden alıntılar yapılmış, söz konusu çevirideki sayfa numaraları verilmiştir. Bundan sonraki alıntılarda alıntıyı takiben yalnızca sayfa numaraları verilecektir.

ironik tarzın tüm özelliklerini içermektedir: Karakterlerin birbirlerini ve olayları yanlış anlamaları, dramatik ironiler, sembolik paralellikler, zıtlıklar vb. . Anarşizmle bağlantılı olarak Conrad romanda, grup idealizmi, maddi çıkarlar, devrimci ilke adı altında bireylerin kendi güç ve önemini artırma çabaları ve polis gücü gibi bireyin özgür iradesi pahasına işleyen toplumsal rollere de odaklanmış ve bunlara yönelik eleştirilerini de yapmıştır. Bu yüzden romanda politik görüşlerin yıkımı, casus Verloc'dan ve onun devrimci arkadaşlarına yönelik bir dizi eleştiriyle başlayarak toplumun en üst seviyelerindeki diplomatik ve resmi görevlilerle devam edip sonunda şehir toplumuna kadar uzanan bir yelpazede yapılmaktadır.

Casusların, anarşistlerin, politikacıların ve polislerin ikiyüzlülükleri, bencillikleri ve sahtekârlıklarının anlatıldığı, aslında basit bir hikâyesi olmayan bu esere Conrad'ın alt başlık olarak "Basit Bir Öykü" ismini vermiş olması romandaki ironik tutumun ilk göstergesidir. Casus'un modern dünyanın anarşizmi hakkında bir eleştiri olduğu, Conrad'ın sosyal ve politik eleştiri amacıyla seçmiş olduğu kelimelerde bulunabilir. Romanda görülen tüm anarşistler tamamıyla vahim bir karmaşa durumunda olan ve resmi bir şekilde hiçbir devrimci örgüte bağlı olmadıkları halde kendilerini anarşist ve terörist ilan etmiş kimselerdir. Bunların hepsi aynı zamanda politik amaçlarını farklı şekillerde dile getiren propagandacıdır; çünkü bunlar romanda konuşmaktan başka bir etkinlikleri ile görülmezler. Yine her biri kendilerinden beklenen etkinlikleri gösteren devrimci bir etiketle anılmaktadır. Örneğin bir zamanlar tıp fakültesi öğrencisi olmasından dolayı "Doktor" (44) diye anılan Yoldaş Alexander Ossipion dünyaya bir gün bilimin hâkim olacağına inanmakta; şişman ve hayalperest Michaelis'den "havari" (39) şeklinde bahsedilmektedir. Kendisi, Bir Mahkûmun Özyaşamı adlı bir kitap yazmakta olan (119) ve hayalî düşüncelere sahip birisidir. Kendisine "Terörist" (40) diye bir unvan veren Karl Yundt ise "ateşli tartışmaları Avrupa'nın sosyal düzenine karşı şiddetli bir yıkıma dönüştüren birisidir" (Jones, 1985:119). "Kusursuz anarşist" (122) diye bilinen Profesör kesinlikle hiçbir kuruma bağlı olmayan fakat kendini evrensel yıkım planlarını gerçekleştirmek üzere "kusursuz fûnye"yi (68) icat etmeye adanmış biridir.

Conrad kişilerle temsil ettikleri politik görüşler arasındaki ikilemi, karakterleri resmederken kullandığı ve anarşistlerin anarşist ruhu taşımadıklarını onları neredeyse karikatürleştirerek gösteren imgelerle ortaya koymaktadır. Verloc'la başlanacak olursa, Verloc tembelliğinin bir göstergesi olarak, "şiş kapaklı patlak gözleri" (4) olan daima uykulu gözlerle dolaşan, "tembel" (10), "domuz gibi sapasağlam" (11), "kaya gibi (yumuşak bir kaya gibi) sağlam" yürüyen (12) hareketsiz, şişman, iri kütleli bir adam

olarak çizilmektedir. Verloc'un hareketsizliği, tembelliği ve hayvansı görünümüyle yaptığı iş olan casusluk arasında bir zıtlık olduğu açıktır. Verloc'un bu tür hayvansı imajla belirginleşen durağanlığı romandaki diğer anarşistlerde de görülmektedir; onlar da bir şekilde Verloc'un hayvansı alçaklığını taşımaktadırlar; örneğin Michaelis "şişman "ve "göbekli" (39) oluşu ile Yundt ise yılanı çağrıştıran "zehir kusan" (46) ve onun titrek eli için kullanılan "kıvrık tırnaklı hayvan pençesi" (49) imgeleri ile yansıtılmaktadır. Verloc'un pornografik şeylere karşı zaafı Yundt'un "yaşlı ve bunak bir zevk düşkününün iktidarsız heyecanını andıran" (41) hırsında yinelenmektedir. Ossipion'un "arsızca davetkâr" bakışları ise bayanlara, özellikle Winnie'ye baktığı zaman "açıklıkla kötü niyetlerle doludur" (241). Okuyucuya bu özelliklerle tanıtılan anarşistlerin dış görünüşleriyle dahi anarşist ruhu temsil etmedikleri, görünüşleri ile taşımaları beklenen devrimci idealizm arasında bir ikilem olduğu bellidir.

Conrad romanında politik ve kişisel değerler arasındaki ikilemi, anarşist ruhu nihilistik derecede tersine çevirerek ortaya koymaktadır. Romanda yansıtılan "politik entrikaların komik bir odağı" (Jones, 1985:120) olan Verloc iki değişik politik grup için çalışmaktadır. Rus Büyükelçiliği Birinci Sekreteri Vladimir için ve bir polis ajanı olarak da Baş Müfettiş Heat için. Ama Verloc bir grup devrimci anarşistin de arkadaşıdır. Bu anlamda Verloc'un her üç gruba da aynı inançla veya inançsızlıkla yaklaştığı söylenebilir. O halde Verloc, Jones'un (1985:120) da belirttiği gibi, "politik olarak her yerde" ya da "hiçbir yerdedir". Verloc aslında neye inandığı belli olmayan, bulunduğu ajanlık işini on bir yıl önce yüksek mevkiden bir adamın, "mütevaffa Baron Stott-Wartenheim" (18) sayesinde elde etmiş birisidir. İşine birkaç yıl pasif şekilde devam ettikten sonra kısmen para kazanıp ailesinin geçimini sağlamak, daha da önemlisi işten kovulunca huzur ve güvenliğini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağından, kısmen de "nefret ettiği amirlerini memnun etmekle özdeşleştirdiği kendine saygı" duygusundan dolayı devrimci arkadaşlarının kendisine olan güvenini ve ona neredeyse "bir köpeğin sadakati ile bağlı" Stevie'yi aldatır (Wright, 1966:180). Bir devrimci gibi görünen Verloc'un hem bir büyükelçilik çalışanını hem de polis teşkilatındaki arkadaşını aldatması "anarşizmin politik boyutuyla ilgili olup", eşi Winnie ve zihinsel engelli Stevie'yi aldatması şeklinde ortaya çıkan "ikiyüzlülüğü ise anarşinin bireyler bağlamındaki sonuçları" ile ilgilidir (Wright, 1966:180). Verloc'un bir casus olarak evli bir adam olması, başlı başına yaptığı işle çelişen ve ikiyüzlülüğünü gösteren bir durumdur. Onun düzeni sağlamak konusundaki gizli işi toplumsal düzende bir tehdit unsuru olarak görülen bir grupla, yani devrimcilerle. İronik olarak Verloc, Spittles'ın (1992:124) da belirttiği

gibi, “iki karşıt grubun üyelerine hizmet etmektedir: korunmaya ihtiyacı olanlar ve yasadışı işleri olan ve sosyal düzenin olası yıkıcıları”. Verloc’daki ikilem sadece onun bir casus olmasının gerektirdiği bir gizlilik içinde olması değil, kendi karakter düşüklüğünden gelen bir aldatma durumu içinde olmasıdır. Verloc insanlık açısından zayıf bir karakter olduğu için hem Stevie ve Winnie’nin hem de kendisinin trajik sonuna neden olmuştur. Sonuçta Verloc bir casustur ama romandaki rolü değersizlik, ikiyüzlülük ve pasifliktir.

Verloc’da görünüş ile özün uyuşmadığını, anlatıcının onu okuyucuya tanıttığı bir sahne ile bu tanımlamanın ardından Verloc’un kendisi hakkındaki düşüncelerinin ifadesinde görebiliriz. Verloc’da pis işlerle uğraşan kişilere özgü bir tarz vardır; ahlâki anlamda seviyesi düşük bir karakterdir. Anlatıcı Verloc’u tanıtırken şöyle der:

Verloc’un üstünde, işini yalan dolanla bile yapsa, hiçbir ustanın edinmeyeceği, tanımlanması olanaksız bir hava da vardı; genellikle geçimlerini insanların ahlak kusurlarını, budalalıklarını ve çıkar kaygılarını kullanarak sağlayan kimselerde – kumarhane cehennemleriyle genelev işletenlerde, özel dedektiflerle özel araştırmacılarda, içki [...] satanlarda, gizli birtakım ilaçlar icat edenlerde – görülen bir havaydı bu: Tüm insani değerleri reddeden kimselerin havasıydı (11).

Ama Verloc’daki bu havaya rağmen yüz ifadesi ve “uyandırdığı izlenimin hiç de iblisçe” (11) olmaması, onun ikiyüzlülüğünü daha netleştiren bir özelliktir.

Verloc Vladimirle görüşmeye giderken Hyde Park’ta gördüğü insanlara bakarak “tüm bu insanların korunması gerekiyor” (10) diye düşünür ve hayattaki görevinin “toplum düzenini korumak” (13) olduğunu belirtir. Dolayısıyla Verloc’daki ironi kendisini, olası tehlikelere karşı halkı, özellikle üst sınıfı koruyacak birisi gibi tanımlayıp aslında ailesini bile koruyamadığı gibi onların felâketine neden olan birisi olmasında yatmaktadır. Verloc’un tembel birisi olduğu için toplumun üst tabakasını koruma işini çalışmanın kolay bir yolu olarak gördüğü de söylenebilir. Romanın az önce bahsedilen sahnesinde Verloc’un insanları koruması bağlamında kendi kendini aldatması durumu görülmektedir:

Verloc paslandığının farkında değildi. Parkın parmaklıkları arasından, onaylayan gözlerle, kentin varlığı ile lüksünün kanıtlarını seyrediyordu o. Tüm bu insanların korunması gerekiyordu. Varlık ile lüksün başta gelen ihtiyacı korunmaktı. İnsanların kendileri korunmalı; atları, arabaları, evleri, hizmetçileri korunmalıydı; gelir

kaynakları, hem kentlerin içinde hem kırsal yörelerde korunmalıydı; varlıklı insanların sağlıklı aylaklıklarına uygun düşen tüm bu toplum düzeni, sağlıksız emekçi kesimin anlamsız kıskançlığına karşı korunmalıydı. Evet, korunmalıydı; Verloc, karakter yapısı bakımından her türlü gereksiz bedensel hareketten kaçınan biri olmasa, şimdi sevinçle ellerini ovuştururdu (26).

Buradaki ironi Verloc'un aslında korunması gereken halka ne kadar uzak olduğunda ve zenginlerin güvenliğinin böyle tembel ve toplum dışı birine bağlı olmasındadır. Romanda Verloc'un içinde yaşadığı toplumu "kendini beğenmişliğinden" dolayı benimsememesi onun toplum dışı olduğunun bir göstergesidir (51). Kendisini toplumun güvenliğini sağlayan biri olarak gören Verloc'un kendine olan bu güveni, Greenwich'deki patlamayla yıkılacak ve Verloc bundan sonra kendi güvenliğinin tehdit altında olduğunu anlayarak hem Vladimir'e hem de Heat'e, Stevie'nin ölümünden sonra Winnie ile konuşurken, tehditler yağdıracaktır.

Verloc aynı zamanda pornografik içeriği olan yayınlara karşı ilgisi olan ve görünürdeki işinde onları satan sahtekâr bir ajandır. Dükkânının vitrininde "yarı çıplak dansöz fotoğrafları" ve "adları müstehcenlik çağrıştıran birkaç kitap; [...] kışkırtıcı başlıklar taşıyan, kötü basılmış, adını pek kimsenin duymadığı bazı gazetelerin eski oldukları anlaşılan birkaç sayısı" bulunmaktadır (1). Conrad burada casus Bay Verloc'a seks düşkünlüğü gibi bir özellik vererek daha romanın başında alaysı tarzını başlatmıştır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki tam adı Adolf Verloc olan bu karakterden sürekli "Bay Verloc" diye saygın bir şekilde söz edilmesi de Conrad'ın ironik yaklaşımıyla ilgili olup, okuyucunun dikkatini görünüşteki saygınlık ile gerçek saygınlık arasındaki farka çekmek istemesi ve okuyucunun bunu sorgulaması isteğidir. Winnie'nin annesi bunun ayırtına varamamıştır çünkü Verloc onun "beyefendilik kavramına" tam olarak uymaktadır (5). Verloc'da Conrad modern dünyanın iki önemli kavramını birleştirmektedir. Birisi "saygınlığın görünüşteki yüzü diğeri ise temelde yozlaşmış olan güven ve sağlamlık duygusu" (Spittles, 1992:119). Zaten toplumdaki huzursuzluğun nedeni de 'saygınlık' ve 'güvenilirlik' kavramlarının kapalı kalması ve gerçek anlamlarının nadiren telaffuz edilmesidir ki bunu da roman Verloc karakteriyle açığa vurmaktadır.

Verloc'un sahte görünümü ve ikiye bölünmüş davranışı, sosyal görev ve devrimci planları saçmalık derecesine indirgemektedir. "Neredeyse bir ölü kadar pasif ve hareketsiz oluşuyla Verloc sosyal idealizm ile onun arkasında yatan duygusal çelişkilerin tam bir zıtlığını göstermektedir" (Palmer, 1968:106). Conrad Verloc'un Sosyalizmin uygulayıcılarından çok daha değersiz olduğunu belirttiği sahnede ona alaysı bir suçlamayla

yaklaşmaktadır: “Bir halk dalkavuşu, emekçi önderi ya da işçi bir hatip bile olamayacak kadar tembeldi” (10). Verloc’un kişiliğindeki ikilem, onun büyükelçiliğe sadakatle hizmet ediyor olmasına rağmen toplumdaki sınıf farkına mizacı gereği ve geçmişiyle gelen bir düşmanlık beslemesidir: “Devrimci işçi sınıfının bir üyesi olarak (gerçekten işçi sınıfındandı Verloc), toplumda farklı katmanların bulunmasına müthiş içerlerdi” (243). Verloc’un ikiyüzlü politik davranışı romandaki iki sahnede açık bir şekilde verilmektedir. Birinci sahnede Verloc, Stevie’nin ölümünden sonra Winnie’ye, övünge bir tutumla değerli bir casus olduğunu şöyle belirtir:

‘Son on bir yılda yapılmış hiçbir suikast planı yoktur ki, içinde hayatım pahasına benim parmağım bulunmasın. Şu devrimcilerden bir sürüsünü, sınırlarda yakayı ele versinler diye, o kahrolası ceplerindeki bombalarıyla birlikte oralara ben yolladım’ (236).

İkinci sahnede ise Başmüfettiş Heat, Verloc’un verdiği bilgiyle İmparatorun Londra ziyaretinde ona karşı olası bir suikastı önlediklerini söylemektedir (128).

Verloc’un, Vladimir’in casusu olması ve devrimci anarşistlere karşı bir bomba eyleminin içinde olması hem romandaki ironik bir durumdur hem de onun anarşist arkadaşlarını aldatmasının bir göstergesidir. Onlarla aynı idealleri paylaşıyor gibi görünen Verloc, maddi çıkarları söz konusu olduğunda tercihini o yönde yapabilen birisidir. Onun Vladimir’in isteğini yerine getirme nedeninin, Vladimir’in sosyalist devlet anlayışındaki idealini paylaşmak olmadığı da açıktır; bu da Verloc’un hem Vladimir’i aldatması olarak algılanabilir hem de onun ideallerden uzak birisi olduğunu göstermektedir.

Verloc’un evli bir casus olması onun politik arenadaki rolünün, toplumsal hayatın diğer alanlarına da uzanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Verloc’un evliliği romandaki politik kaosun ev ve aile hayatındaki versiyonu olarak görülebilir. Winnie, Verloc’la evlenmeden önce kasabın oğlunu sevmektedir, fakat yaşlı ve hasta bir anne ve zihinsel engelli bir kardeşe bakma yükümlülüğünü üstlenemeyen kasabın oğlunu terk eder; Verloc’la evlenmesinin asıl nedeni bakmakla yükümlü olduğu bu iki kişidir. Verloc bu sorumluluğu kaldırabilecek gibidir (37-38, 272). Winnie’nin bu düşüncelerinden haberi olmayan Verloc “sırf kendisi için sevildiğini” (249) sanmış, Winnie tarafından bıçaklanıp öldürülünceye kadar bu aldatmaca içinde yaşamıştır. Bu yanılgısından dolayı Verloc, Winnie için kendisinin Stevie’den daha değerli olduğunu ima eden şu sözleri söyler: “Aklımı başına topla, Winnie. Düşünsene, beni kaybetseydin ne olurdu, ha?” (232) Verloc’ların evliliğine bakıldığında, evliliklerinin rahat ve şefkat içerdiği

söylenmesine rağmen daima eşlerin birbirlerini yanlış anlamasına ve gizliliğe dayandığı görülebilir. “Kişisel hayallerin ekonomik ve toplumsal güvenlik için kurban edildiği bu evlilik romanında toplumsal anarşinin bir başka boyutu ve politik dünyanın bir eğretilmesi olarak yansıtılmıştır” (Jones, 1985:120). Verloc’un çılgınca gerçekleştirdiği terör eyleminin sonuçları aileyi felâkete sürüklediği için onun alçaklığı, bencilliği, ikiyüzlülüğü ve duyarsızlığının aile hayatındaki yansımalarına da bakmak gerekir. Verloc’ların aldatmaca üzerine kurulu evliliğinde, Bay Verloc’un Winnie’yi aldatması, Stevie’yi arkadaşı Michaelis’in köy evinde birkaç gün kalacağı bahanesiyle kandırması ile devam etmektedir. O arada Stevie’yi her gün Michaelis’den alıp Greenwich’e götürerek olayda izleyeceği yolu ona öğretmiştir.

Roman boyunca “insancıl” (231), “duygulu” (227), “cömert” (254) , “iyi bir insan” (174) ve “iyi bir eş” olması gibi özellikleriyle anlatılan Verloc’un bu özellikleri Stevie’yi ölüme sürüklemesi ile ve ardından Winnie’nin duygularını anlayamaması ile ortadan kalkmaktadır. Verloc “bu acının, bilgece görüşlerle ya da inandırıcı güzel sözlerle giderilemeyecek feci bir ölüm acısı olabileceğini hiç düşünmemiştir” (227). Dolayısıyla Verloc’un insanlığı ve cömertliği, bencilliği ve bir şeyi yüce duygularla anlama yetersizliğiyle sınırlıdır. Romanda ilk önce Verloc’un Stevie’ye karşı fazla şefkat göstermese de onu sessizce hoş görebilecek ruhta olduğunu söylenir, fakat Stevie’nin ölümünden sonra kendini savunma çabalarıyla bu özelliği de ortadan kaldırılır. Verloc Winnie’ye savunmasını şöyle yapar:

‘Bunu yapacak kadar gözleri dönmüş ya da karnı aç kimseyi bulamadım. Ne sanıyorsun sen beni; katil miyim ben yani? Çocuk gitti. Kendisini havaya uçurmasını ister miydin sanıyorsun? Gitti o. Onun dertleri sona erdi [...] bizimkiler daha yeni başlıyor, hem de sırf o çocuk kendini paramparça etti diye’ (254).

Romanın XI. Bölümü’nde Verloc’un insanlık dışı bir varlık olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Verloc, Winnie’nin karşısında kendini savunmaya çalışır, casusluk işinin tehlikelerinden bahseder, iki yıl hapiste olacağı için dükkânı Winnie’nin işletmesi ve daha sonra dükkânı satıp yabancı bir ülkeye gitmeleri gerektiğine ilişkin geleceğe yönelik planlar yapar, polise ve büyükelçiliktekilere tehditler savurur, bununla da yetinmeyip Stevie’nin ölümünden Winnie’yi de sorumlu tutar. “Eğer bu çocuğu ille de benim öldürdüğümü söylüyorsan, o zaman benim kadar sen de öldürdün onu” der (255). Verloc Stevie’nin ölümünden sonra Winnie’nin duygularını anlamakta zorluk çeker; çünkü Winnie’nin Stevie’ye olan sevgisini anlayamamıştır. Verloc’un bu yetersizliğini anlatıcı şu sözlerle açıklar: “Anlamamakta haksız sayılmazdı, çünkü Verloc, Verloc kaldığı sürece,

böyle bir duyguyu anlayamazdı [...] Verloc'un düşünceleri derinlikten yoksundu" ve "bir insanın değerinin maddi durumuna göre ölçüldüğü yanılığısı" içindeydi (231). Winnie'nin Verloc'ça anlaşılamayan kederinin büyüklüğü ise şu satırlarla verilmektedir:

Aslında Stevie eğer ablasının umutsuz bakışları altında ve koruyucu kolları arasında kendi yatağında ölseydi, Winnie Verloc'un döneceği acı, saf gözyaşları, büyük bir olasılıkla kederini dindirebilecekti [...] Ancak Stevie'nin (eniştesine daha büyük bir felaketin içindeki küçük bir olaymış gibi görünen) feci ölümü, ablasının gözyaşlarını kaynağında kurutmuştu. Ağlamaması, gözlerinin kızgın bir demirle dağlanmış olmasının bir sonucuydu (239).

Conrad Verloc'u Greenwich'i bombalama girişiminde başarısız yaparak anarşik eylemlerin mantıksızlığını, yararsızlığını ve dehşetini vurgulamıştır. Olay Verloc'un planladığı gibi gelişmemiş, onun hiç düşünmediği şekilde Stevie'nin ölümüyle ve Stevie ile Verloc'un kimliklerinin açığa çıkmasıyla son bulmuştur. Verloc'un planına göre Stevie bombayı Greenwich'in duvarına bırakarak oradan uzaklaşacak, bomba on beş dakikaya ayarlı olduğundan patlamadan önce Stevie Verloc'un ona öğrettiği yoldan giderek onu bulacaktır. Verloc çocuğun kaybolması durumunda onu bir polis karakolunda bulabileceği ihtimalini ve eğer Stevie suçlu olarak yakalanırsa onun konuşmama olasılığının çok kuvvetli olduğunu da bilmektedir; çünkü ona sessiz kalmanın önemini de anlatmıştır. Ama işler Verloc'un umduğu gibi gitmemiştir. Stevie ayağı parktaki bir ağaç kütüğüne takıldığı için düşmüş ve elindeki bomba patlamıştır. Conrad burada kaderin Verloc'un planlarındaki rolüyle onun anarşik eylem planını yıkmış ve her şeyi neden-sonuç ilişkileriyle inceden inceye hesaplayan Verloc'un aklının işe yaramadığını göstermiştir. Conrad olayda ikinci bir ironik durum yaratarak Verloc'un anarşist planını tersine çevirmiştir. Polis Stevie'nin paltosunun içine Winnie'nin önlem olarak diktiği ama Verloc'un varlığından haberdar olmadığı adres yazılı kumaş parçasını bulmuştur.

Verloc'un anarşist arkadaşları onun temsil ettiği devrimciliğin değişik örnekleridir. Yalancı devrim yanlıları, yeraltı dünyasıyla ilişkileri olan polisler, boş gurur ve sadist duygularını akıllılıkmış gibi sergileyen devlet adamlarının hepsi de ahlâki çöküş, ikiyüzlülük ve yanlış akıl yürütme konusunda Verloc'la aynı özellikleri paylaşmaktadırlar ve aslında bu anlamda Winnie ve Stevie'nin trajik sonlarından sorumludurlar. Verloc'un arkadaşları onun gibi pasiftir ki "bu özellik devrimci inanışta ikiyüzlülükle eşdeğerdir" (Palmer, 1968:108). Örneğin Michaelis'in sloganı "sabır" dır (47) ve pasifliği, onun, işçi sınıfının haklarını alacağı zamanın bir gün geleceği şeklindeki iyimserlikten değil tembellik ve yetersizlikten

kaynaklanan görüşünde ortaya çıkmaktadır. Romanın III. Bölümü'nden alınan aşağıdaki kısımda Michaelis'in sosyalist görüşleriyle bu görüşlerin yıkımı bir arada görülmektedir:

Karamsarlıktan öylesine uzaktı ki, sırf kendi içinde barındırdığı kötülüğün gelişmesiyle, tüm özel mülkiyetin sonunun mantıklı ve kaçınılmaz bir biçimde yaklaştığını şimdiden görüyordu. Mal mülk sahipleri, ileride karşılarında bilinçlenmiş bir işçi sınıfı bulmakla kalmayacak, aynı zamanda birbirlerine de düşeceklerdi. Evet, özel mülkiyetin varoluş koşulu, mücadeleydi, savaştı. Ölümcül bir şeydi özel mülkiyet. Ama bu inancını sürdürebilmek için heyecanlı duygulara bel bağladığı yoktu onun; tumpuraklı sözlere, öfkeye, kan kırmızı bayraklar dalgalandırma hayallerine ya da ölüme mahkûm bir toplumun ufuklarında doğacak simgesel kızıl intikam güneşleri düşlemeye de ihtiyacı yoktu. Böyle biri değildi! Gururla, iyimserliğin temel dayanağının duygusallıktan arınmış akıl olduğunu söyledi. Evet ya, iyimserlik... (41)

Bu görüşün bir hapisane hücrelerinde on beş yıl geçirdikten sonra edinilmiş olması Conrad'ın en acı eleştirilerinden biridir; çünkü Michaelis'in "iyimserlik" diye bahsettiği özelliğinin aslında duyarsızlık, bencillik ve ikiyüzlülük olduğu açıktır. "Ekonomik determinizmi" savunan (Hay, 1963:250) Michaelis "büyük değişikliğin belki bir devrim patlamasıyla gerçekleşeceğini" o yüzden "geleceğe hazır olunmasını" söyler ve "devrim propagandası yapmanın yüksek vicdan gerektiren hassas bir iş olduğunu" belirtir. Ona göre "herhangi bir ekonomik değişikliğin insanoğlunun mutluluğu, ahlak anlayışı, zihin yapısı, tarihi üzerindeki etkilerinin" ne olacağı bilinmediği için, "propaganda ilkeleri geliştirirken ihtiyatlı, hatta kuşkucu davranmak" gerekir. "Çünkü tarihi yapan düşünceler değil, araçlardır, ayrıca ekonomik koşullar her şeyi değiştirir: sanatı, felsefeyi, aşkı, erdem anlayışını, hatta gerçeğin kendisini bile!" (48) Romandaki tüm anarşistlerin devrimin bir gün gerçekleşeceğine ilişkin gösterdikleri "sabır onların en korkunç çabalarını bile önemsizleştiren" (Moser, 1957:13) ironik bir araç durumundadır.

Bilime ve Lombroso'ya² olan inancını sık sık dile getiren, "gözlerinde budalaca, çekilmez bir özgüven ifadesi" taşıyan ve "*Orta Sınıfı Kemiren*

² Cesare Lombroso 19. Yüzyıl sonlarında, insanların suç işleme eğilimi ile belli fiziksel yapıları arasındaki ilişki üzerine suçlularla yaptığı araştırmaları ile bir hayli ünlenmiş İtalyan bir kriminolojisttir. Conrad romanda Lombroso'nun teorilerinden bir kısmını ironik bir şekilde anarşistlerde değil, terör kurbanları olan yarım akıllı Stevie ve ablası Winnie'nin görüşlerinde yansıtmıştır. Lombroso'nun teorilerinin romandaki yansıması için bkz.: Saveson (1972:117-136).

Kötü Alışkanlıklar başlıklı sözde tıbbi bir incelemenin yazarı” (44) Yoldaş Ossipion’un etkinliğe geçme konusundaki durumu daha da vahimdir. Onlar için önemli olan tek şeyin “kitlelerin ne hissettikleri” ve “duygunun olmadığı yerde eylem de olmayacağını” (49) belirten bu anarşistin temsil eder görüldüğü anarşist duyguyu kendisinin de taşımadığı bir gerçektir. Ayrıca Ossipion’un duygulara ilişkin bu söyleminin bilime olan inancıyla çeliştiği görülmektedir. Ossipion, ayrıca fikirlerine karşı gelindiğinde susmakla ve bunlara “bomboş, korkunç bir bakışla” (45) karşılık vermeye yetinen yığın biridir. Bu da onun “geniş omuzları” ve “ilahlar gibi güzel başı” (308) imgeleriyle çağrıştırılan “Apollon” (306) imgesine ters düşmektedir.

Romanın ilk bölümlerinde bu özellikleri ile görünen Ossipion, romanın son bölümlerinde Winnie’nin trajik öyküsünde de alçaklığı ve sahtekârlığı ile görünür. Winnie, Verloc’u öldürüp nereye gideceğini bilmez bir şekilde dükkândan çıkıp Ossipion’la karşılaştığında ve darağacında asılacağı korkusuyla ondan yardım dilediğinde Ossipion’un hem Verloc’dan sonra geride kalan dükkâna konma hem de Verloc’un ölmeden önce bankadan çektiği parayı elde etme çabası ve ayrıca artık dul bir kadın olan Winnie’yi elde edebileceğine ilişkin sevinci onun karakersiz biri olduğunun göstergesidir.

Ossipion, Winnie ile birlikte dükkânın ışıklarını söndürmek üzere dönene kadar bomba olayında ölen kişinin Verloc olduğunu ve Winnie’nin bu yüzden bir sarsıntı geçirdiğini düşünmüştür; ancak Verloc’un kanepede uzanmış ve kalbine bir bıçak saplanmış cesediyle karşılaştığında gerçeği anlar. Olayın sonrasında Winnie ile birlikte trene binerek beraber kaçacakmış gibi görünüp, trene binmeden önce Winnie’den aldığı parayla birlikte trenden atlar. Verloc hayattayken bile Winnie’yi elde etme isteğiyle dolu olan Ossipion’un Winnie’yi böyle terk etmesinin nedeni korkaklığıdır. Dükkânda kendisine tuzak kurulduğunu ve bu işte Winnie’nin suç ortağı sanılmasından korkar (285), diğer korkusu ise Winnie ile beraber kaçarsa, bir gün Verloc gibi onun da “göğsüne saplanan bir bıçakla ölmüş” bulunabileceğidir (288). Bu insani korkular elbette Ossipion’un romanda kötü bir karakter olarak yansıtılmasını engellememektedir. Çünkü Winnie’nin intiharından o da Verloc ve Vladimir kadar sorumludur. Ossipion Winnie’nin parasını çalmasaydı, belki Winnie, her ne kadar Stevie’siz bir hayat anlamsız gelse de, tek başına kaçabilir ve hayatta kalabilirdi diye düşünülebilir.

Ossipion’daki bir başka ikilem, Lombroso’nun suçlularla ve geri zekâlılarla ilgili teorilerini diğer insanlara, özellikle Stevie’ye (çünkü Stevie yarım akıllıdır) ve Winnie’ye (çünkü Winnie artık bir katildir), yönlendiren

biri olarak kendisinin de sonuçta para çalan, hem de zor durumda ve kendinden yardım isteyen bir kadının parasını çalan bir hırsız olmasıdır. Ossipion, Stevie için şöyle der: “Bilim diliyle ona *degenerasyona uğramış* denebilir. Gerçekten de bu tür yozlaşmanın çok iyi bir örneği” (45). Winnie içinse korkuyla, benzer bir saptama yapar: “o yozlaşmış çocuğun ablasından, kendisi de yozlaşmanın katil ya da belki yalancı tipinin bir örneği olan bu kadından ödü patlıyordu” (286). Ossipion’un korkaklığını Profesör de teşhis eder ve ona “bir sineği bile öldüremezsın sen der” (302).

Uluslararası ün kazanmış terörist Karl Yundt ise “toplumsal kıyımın pis havasını” koklamak ve onun “çıkardığı iğrenç sesleri duymak için” kulak kabartmaktan başka bir şey yapmayan “sosyal düzene karşı ömründe küçük parmağını bile kıvıldatmamış” (46), hayatı boyunca politik bir başarı yakalayamamış biridir. Yundt’un ayrıca “yaşlı ve saçsız” hali, kar beyazı ince sakalı, “ışığı sönmüş” gözlerinde “olağanüstü sinsî bir kötülük ifadesi” olması (40), öfkelenince titreyen bacakları (46) ve “konuşurken dilinin ucunu tutup sanki bırakmayan dişsiz dişetleri” (41) onun etkin bir anarşist olmaktan çok öte bir kişi olduğunu gösteriyor. Conrad Yundt’ta “hayatın acı gerçeklerini sahtekâr bir tavırla teorilerine malzeme olarak kullanan teorisyenleri eleştirmektedir” (Hay, 1963:239). Bu devrimci anarşistler tek başlarına hayatlarını kazanarak yaşamlarını sürdürmekten bile acizlerdir. Örneğin Yundt “yıllar önce ayartıp bir arkadaşının elinden aldığı” ve “sonra da birkaç kez sokağa atıp kurtulmaya çalıştığı” ama “tekrar tekrar geri gelmekte direnen” yaşlı bir kadınla birlikte yaşamaktadır (50). Michaelis’in “yaşlı bir zengin kadının kanatları altına” girdiği ve “son zamanlarda sık sık köydeki evinde kalmaya” başladığı belirtilir (50-51). Ossipion ise “bankada tasarruf hesabı olan budala kızlar bulunduğu sürece [...] hiçbir şeyden yoksun kalmayacağı kesin” olan “çapkın bir serseri”dir (50-51). Verloc, Ossipion ve Michaelis’in üçü de (Verloc’un görünüşteki işi sayılmazsa) “sürekli bir işte çalışamayacak kadar tembel ve şişmandırlar” (Moser, 1957:26). Yundt’a tekrar dönecek olursak, onun anarşist ruhun tek bir zerresine dahi sahip olmadığı ama bunun sadece onun yaşlılığıyla ilgisi olmadığı, gençliğinde de aynı ikiyüzlülüğü sergilediği onun romanda eskiden yaptıklarıyla tanıtıldığı bölümde açıkça görülmektedir:

Duruş biçiminde olağanüstü bir ifade gücü vardı. Dinamit savaşlarının neredeyse can çekişen bu emekli askeri, eskiden büyük bir oyuncuydu; hatip kürsülerinde, gizli toplantılarda, özel görüşmelerde hep oyun oynardı [...] eylem adamı değildi o; halk yığınlarını, gürül gürül akan koca bir coşku selinin köpüklü suları önüne katıp sürükleyecek ateşli bir konuşmacı bile değildi. Daha sinsî bir amaçla, zehir kusan küstah bir tavır takınır; cahilliğin kör kıskançlığı ile büyük

kibrinin, yoksulluğun sefaleti ile acılarının, erdemli kimselerin tüm umutlarıyla yüce hayallerinin doğurduğu o haklı öfke, merhamet ve isyan duygularının gerisinde yatan uğursuz, gizli dürtüleri kışkırtır, harekete geçirmeye çalışırdı. Onun bu habis yeteneğinin izleri, tıpkı çöpe atılmayı bekleyen boş, eski bir zehir şişesine sinmiş ölümcül bir ilaç kokusu gibi, hala üstünden gitmemişti (46).

Yundt aslında üç anarşist içinde felsefesi en korkunç olandır ama Ossipion ve Michaelis gibi sadece bir propagandacı olduğu için o da diğerleri gibi etkinlikten yoksun bir anarşisttir. Walter Wright'ın deyimiyle, Yundt “kin ve gücün verdiği neşeden dolayı terörist olmuş” gibidir (1966:187). Üç anarşistin akşam Verloc'un evindeki ve Stevie'nin dinleyip çok rahatsız olduğu tartışmalarında Yundt insanlık dışı felsefesini şöyle anlatır:

‘Ben, yol ve araç seçiminde her türlü vicdani kaygıyı bir yana bırakmaya kesin kararlı, kendilerini açıkça birer yıkım makinesi ilan edebilecek kadar güçlü ve dünyayı için için kemirip bitiren o teslimiyetçi karamsarlık illetinden tamamen uzak kimselerden kurulu bir çete hayal etmişimdir hep [...] Kendileri dahil, yeryüzünde hiçbir şeyin gözünün yaşına bakmayan, ölümü insanlığın hizmetine sokacak bir çete, benim görmek istediğim bu işte’ (40-41).

Romanda görüldüğü üzere Yundt'un kendisi, kendi önerdiği tehlikeli girişimlerden hiçbirinde yer almamış, sadece lafbeliği yapmış korkak ve ikiyüzlü birisidir.

Aynı ilkeleri savunmak üzere bir araya gelen Verloc da dahil olmak üzere bu dört anarşistin (Verloc, romanın II. Bölümünde Vladimir'le olan konuşmasında “anarşist” olduğunu belirtir) farklı görüşlere sahip olması, Conrad'ın anarşist gruptaki karışıklığı ve çelişkiyi vurgulamak için yarattığı ironik bir durum olduğu açıktır. Fakat metotları farklı olsa da bu anarşistlerin kendi söyledikleri şeyleri, kitleleri peşlerinden sürüklemek bir yana, bireysel olarak savunmada bile başarısız olmaları diğer bir önemli ikilemdir. Profesör ve bu bir grup anarşistin, romanın sonunda daha da vurgulanan yalnızlıkları ise onların “hiç kimsenin yararına değil sadece kendi yararına fikirleri” olduğunun, yani bencilliklerinin bir göstergesidir (Moser, 1957:31). Conrad insani duygulardan yoksun bu anarşistlerle, tembellik, ikiyüzlülük, bencillik ve çıkar kaygılarının politik görüş idealinin önüne geçtiğini ve başlıca metodunun yıkım ve kan dökme olan hiçbir politik görüşün idealine ulaşamayacağını ima etmektedir. Romanda bir anlamda Conrad'ın kendi görüşlerini aktaran anlatıcı şöyle der:

Toplumca kabul gören işkollarının tümüne duyduğu [...] bu nefret, Verloc'un belli bir kesimden gelen pek çok devrimciyle paylaştığı bir kişilik bozukluğuymdu. Çünkü insan, toplumsal konumunun sağladığı fırsatlara ve olanaklara değil de, bunların karşılığında, geçerli ahlak kurallarına uymak, kendi isteklerini dizginlemek ve ağır çalışma koşullarına katlanmak biçiminde ödemek zorunda bulunduğu bedele başkaldırır. Devrimcilerin çoğu genellikle disipline, ağır işe düşmandır. Bir de öyleleri var ki, onların adalet anlayışına göre, istenen bedel insafsız derecede yüksek, iğrenç, bunaltıcı, küçültücü, ezici, acımasız, çekilmez bir bedeldir. Bunlar aşırı uçtaki insanlardır. Onların dışında kalanların topluma başkaldırma nedeni ise, alçak ya da yüce, tüm yanılığın anası, şairlerin, reformcuların, sahtekârların, dava adamlarının ve kundakçıların sadık can yoldaşı olan kendini beğenmişliktir (51).

Romanın anarşistlerin yetersizlikleri ile ilgili ironisi, sadece varlıkla-rıyla bir tehdit unsuru olarak görülmelerinden dolayı Vladimir'in terörist bir saldırı için Verloc'u harekete geçirmesidir.

Conrad'ın politik ironisi, romanda anarşistlerin en etkini olarak görünen "Profesör" (73) takma adlı bomba imalatçısı ve satıcısı "fanatik anarşist"le (Cox, 1977:30) devam etmektedir. Profesör "gözlüklü, kılıksız, ufak tefek" (59), "sağlıksız yayvan yanaklarında kir gibi duran ince, seyrek, siyah sakalları" ve "acıklı ve sefil" (60) bir görünüşü olan bir adamdır. Görünüşüyle tam bir zıtlık içinde olan "sakin", "kayıtsız" ve "kendine güvenen tavırları" (59-61) vardır. Profesör romanda ilk olarak barda Ossipion'la konuşurken görülmektedir. Ossipion'un gürbüz, iriyarı ve güçlü yapısına karşılık Profesörün ufak tefek ve çelimsiz görünümü arasındaki zıtlık dikkat çekicidir. Daha da önemlisi Ossipion'un, Profesörün karşısında, ona her ne kadar belli etmemeye çalışsa da "kendini ruhen, hatta bedenlen yetersiz hissettiği" (60), "tam bir kararsızlık tablosu çizdiği" (61) ve "inanılmaz bir çekingenlik" duyduğu görülmektedir. Bu belli ki Conrad'ın, Ossipion'un bir anarşist olarak başarısızlığını göstermesi bağlamında yarattığı bir zıtlıktır. Fakat Conrad bu zıtlığı Profesörün de Ossipion kadar başarısız ve etkin bir anarşist olmadığını göstermek için de kullanmıştır. Okuyucu bu sahnede profesörün kendi deyimiyle "kişiliği güçlü" (65), devrimci bir ruh taşıyan gerçek bir anarşist ile karşılaştığını zannediyor. Her ne kadar Neville Newhouse (1966:127), Profesör'ü romandaki "tek hayran olacağımız devrimci" diye tanımlasa da, kendisini şiddet ve kıyıma adayan ve devrim yolunun kıyımdan geçtiği inancını taşıyan bu anarşistin de romanda anarşizmin yıkımı için bir araç olduğu söylenebilir. Conrad'ın ona gerçek bir isim vermemesi ve onun kendisini yalnızca bir "güç" (66) olarak görmesi romanın politik ironisiyle ilgilidir. Böylece Conrad birey uğruna

değerlerin ön plana çıkarıldığını ima ederek kötümser bir politik görüş sergilemektedir. Anlatıcı Profesör'ün geçmişinden ve onun bu düşünceleri barındırmasının arkasındaki nedenleri anlatırken “en haklı sayılacak devrimlere giden yolu bile, ilke kılığına girmiş kişisel içgüdüler hazırlar” der (80). “Hatta gerçek idealistler veya bencilliğini yenmiş devrimciler bile politik etkinliğin güçlüklerinden dolayı yozlaşırlar” (Palmer, 1968:98). Profesör kendisi de dahil olmak üzere her şeyi yakıp yıkmaya düşüncesindedir ama aslında “korktuğu ve güvenmediği insanlıktan bir sığınak arayışı içinde olan ve sosyal düzene karşı parmağını bile oynatmaya cesaret edemeyen” birisidir (Hay, 1963:242).

Conrad, Profesör'ün devrimciler ve yıkıcı güç konusundaki akıl yürütme tarzını saçmalık ve delilik boyutuna indirgeyerek bu “kusursuz anarşist”te de ideal olan ile gerçek edimler arasındaki zıtlığı vurgulamıştır. O da diğer anarşistler gibi dünyayı, tarihi ve toplumu değiştirmeyi hayal etmektedir. Profesör'ün “idealizmi kendi kişiliğine duyduğu boş gururun sonucudur” (Cox, 1977:30). Conrad okuyucuya, bireyin beklentileri ile toplumun ona verdikleri arasındaki zıtlığı Profesörün durumuyla hatırlatmaktadır. Anlatıcı onun geçmişini aktarırken daha önceki işlerinden kendisinin haksızlığa uğradığını düşünerek ayrıldığını belirtir ve şöyle devam eder:

Çabaları, sıkıntıları, toplumda yükselmek için gece gündüz demeden çalışıp didinmesi, kendisinin değerli bir insan olduğu yolunda kafasını öyle büyük bir inançla doldurmuştu ki, adalet düşüncesinin ölçüsü bireyin sabır derecesine sıkı sıkıya bağlı olduğundan, dünyanın ona adaletli davranabilmesi gerçekten çok güçlü (73).

Profesör'ün bu ironik durumunun hemen ardından okuyucuya bunun nedeni de söylenir: “Profesör üstün yetenekli bir insandı, ama büyük bir toplumsal erdem olan tevekkülden yoksundu” (73). Gençken “bireyci bir kişilik yapısına sahip olan” Profesör'ün birey olarak eksikliği, kendisine layık olduğu değerlerin verilmediği şeklinde sabit bir düşünce geliştirmiş olması, bilimi kendisine yıkıcı güç sağlayan bir olgu ve “kör bir hırsla dönüştürmüş” olmasıdır. Şimdi amacı “halkın yasallığa olan inancını yok etmektir”. “Katı bir toplumsal düzenin ancak [...] şiddet eylemleriyle temelinden yıkılabileceğine” ve kendisinin “bir ahlak elçisi” olduğuna yürekten inanmaktadır (80). Aslında Profesör'ün var olan düzeni kökünden değiştirme isteğinin altında kendine haksızlık yapan tüm dünyadan intikam alma hırslarının olduğu söylenebilir. Profesör'le ilgili başka bir nokta onun karakterine olan güvenidir. Ona göre “insanın güvenliğini sağlayan tek şey karakter yapısıdır”; “karakteri benimki kadar oturmuş pek az kimse vardır dünyada” der (65). Profesör kendince o kadar sağlam karakterlidir ki, polis

onu tutuklamaya kalksa üzerinde her an hazır bulundurduğu bombayı patlatacak ve tutuklanmaktan kurtulacaktır. Ama bu konuda asıl güvendiği şey kendi iradesi değil, polisin buna inanmış olmasıdır. Ossipion'a şöyle der: "Asıl etkili olan şey, adamların benim bu aracı kullanacak irade gücüne sahip olduğuma inanmaları. Polisler bu izlenimi edindiler artık. Kesinlikle biliyorlar. İşte beni ölümcül yapan da bu" (66).

Profesör o kadar mükemmel bir nihilisttir ki devrimciler dahil herkesi küçümser. Ossipion'la karşılaştığında ona şöyle der: "Siz devrimciler, sizden ödü kopan bu toplumsal düzenin kölelerisiniz" (67). Ama kendisinin de korkuları vardır:

Uçsuz bucaksız insan yığınlarının ancak küçücük bir bölümünü gelip geçtiği uzun, düz bir sokaktaydı ama [...] her yerde ürkütücü sayıda insan kitlelerinin varlığını hissediyordu. Bu insanlar çekirge sürüleri gibi hareket ediyor, karmicalar gibi çalışıyor, doğa güçleri gibi düşüncesiz davranıyor, duygu, mantık (ve belki korku da) nedir bilmeden kendilerini kaptırmış, körü körüne düzen içinde, yollarına gidiyorlardı. En korktuğu kuşku, bu tür kuşkuysa işte. Ya korkmazlarsa! [...] Ya büyük kalabalıkları hiçbir şey etkileyip harekete geçiremiyorsa? (81)

Conrad burada yarı alaysı bir tarzda "böyle anların, insan yüreğini doğrudan kavramayı amaçlayan herkese – sanatçılara, siyasetçilere, düşünörlere, reformculara, hatta azizlere bile – geldiğini" ve bunun "küçümsemesi gereken, değersiz bir ruh hali" olduğunu söyler (81). Sözde üstün karakterli bir kişi olan Profesör'ün böyle bir kuşkuya karşı kendini güçlendirme yolunun ise yalnızlık (Profesör yoksul ve sefil bir halde yalnız başına bir odada yaşamaktadır (299)) olması halk kitlelerini halk için harekete geçirme ideali ile ters düşen bir durumdur.

Romandaki devrimci anarşistlerin ahlaki çelişkileri ve ikiyüzlöklükleri, Profesör'de gerçek bir çelişki ve delilik derecesine ulaşmaktadır. Romanın son paragrafı, hem Profesör'deki çelişkileri göstermesi açısından hem de politik görüşlerin savunulma yolunun şiddet ve yıkım olması durumundan kaynaklanan ümitsizlik ve karamsarlığı vermesi açısından önemlidir:

Dürüstlük timsali Profesör de yürüyor, ama gözlerini iğrenç insan kalabalıklarından kaçırarak yürüyordu. Onun bir geleceği yoktu. Ama umurunda bile değildi. Büyük bir güçtü o. Felaket ve yıkım sahneleri düşünerek keyifleniyordu. O da yürüyordu; cılızdı, kılıksız ve asık suratlıydı ama sırf çılgınlık ve umutsuzluk silahlarını kullanarak yeni bir dünya düzeni kurmayı tasarlayan korkunç bir adamdı. Kimse ondan yana bakmıyor ve Profesör, kalabalık caddede hiçbir kuşku uyandırmadan, ölümcül, salgın bir hastalık gibi ilerliyordu (309).

Profesör'ün kalabalık içinde fark edilmeden yürümesi, “terör ve şiddetin yanı başımızda” olduğu (Ryf, 1970:29) anlamına gelmektedir. Böylece romanın sonunda okuyucu, romanda baskın olan kötümser hava ile baş başa bırakılmaktadır.

Romanda Verloc, Ossipion, Yundt, Michaelis ve Profesör karakterleriyle anarşist ruhun nihilizm derecesinde tersine çevrilmesi kadar önemli başka bir nokta, “Büyük Güç” diye adlandırılan Rusya'nın bir diplomatı olan Vladimir ve İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Ethelred karakterleriyle devlet politikalarının acı bir eleştirisi ve yıkımıdır. Sosyalist bir devletin temsilcisi olarak Vladimir'in anarşik bir eylemle politik çözüme ulaşılabileceğini düşünmesi ile anarşist Profesör'den farkı olmadığı görülmektedir. Conrad'ın anarşizmi saçmalık ve delilik derecesine indirilmesi Vladimir'in politik taktiklerinde de görülmektedir. Romanın ikinci bölümünde Vladimir'le görüşmeye çağrılan Verloc, görüşmeyi beklerken Büyükelçilik özel danışmanı Wurmt, casus Verloc'dan “polisi harekete geçirip dikkatli olmasını sağlayacak” ve “yargıçları sertleştirecek bir eylem” beklendiğini; çünkü İngiltere'de “yargılama usulünün yumuşak” olduğunu ve “suç işlemeye karşı hiçbir sert önlemin bulunmadığını” söyler. O yüzden gerekli olan şey, “kargaşayı artırmak, toplumda kesinlikle var olan huzursuzluğu körüklemektir” (15). Verloc, Vladimir'le onun kendini beğenmiş ve Verloc'u aşağılayıcı bir tutum sergilediği görüşmesinde, Vladimir'in İngiliz hükümetinin anarşistlerin ülkeye iltica etmelerine izin vermesine engel olmak istediğini ve bunun da anarşist bir eylem yoluyla İngiliz toplumunda bir terör havası estirerek gerçekleştirmek istediğini öğrenir. Vladimir'in planı İngiliz kamuoyunun desteğiyle uluslararası baskı yasalarının çıkarılmasıdır. Ama bir halk devrimini teşvik için de orta sınıfın neredeyse taptığı bir şeye saldırılması gerekmektedir. Orta sınıfın “bilim fetişi” olduğunu ve bombalama olayının bilime bir saldırı olması gerektiğini belirten Vladimir, Greenwich Gözlemevi'nin havaya uçurulacak en uygun yer olduğunu ve Verloc'a “bombaların onların ifade yolu olduğunu” söyleyerek bunu onun yapmasını ister. Eylemin “yeterince ürkütücü, yeterince etkili” olması için “akıl almayacak [...] kadar garip ve mantıksız bir biçimde (aslında tam bir zırdeli gibi) ortalığı kasıp kavuran bir şiddet eylemi” olmasını ve “saldırının, kutsal bir varlığa sebepsiz yere girilmiş bir saygısızlığın tüm anlamsız korkunçluğunu içermesi” gerektiğini şiddetle savunur. Vladimir'in politik sorunlara çözüm olarak öne sürdüğü şeyin akıl ve mantıkla ilgisi olmadığı, tersine delilik boyutunda olduğu açıktır: “Böyle bir eylem, insanlığa karşı duyulabilecek en yüce saygı ile akılsızlığın gösterebileceği en korkunç vahşet örneğini bir araya getirir” der (31). Vladimir'in “İngiltere'nin bireysel özgürlüğü savunan düzeninin yanlış

işlediğine” olan inancıyla bunun yerine “otokrasi ve anarşinin tercih edilmesi gerektiği” (Goonetilleke, 1990:149) anlamına gelen tutumu birbiriyle çelişmektedir.

Conrad, “ahlaksal yozlaşmanın toplumsal trajedisinin başkahramanı” (Wright, 1966:184) olan Vladimir karakterinde konumunun ve düşünce tarzının uyuşmazlığını da göstererek politik görüşleri yıkıma uğratmaktadır. Vladimir’in durumundaki ikilem onun romanda görüldüğü hemen hemen her sahnede net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin Vladimir ile Verloc’un görüştüğü sahnede Vladimir Verloc’a neredeyse hakaret derecesine varan sözlerle onun artık etkin bir eylemde bulunmasını ister. Bunu yaparken Verloc’a karşı üstünlüğünü her sözü ve davranışı ile ona hissettirir, “biz şimdi senden eylem istiyoruz, eylem” (20) der ve “iş yoksa, para da yok” (24) diyerek Verloc’u tehdit eder. Ama ne yazık ki politikada önemli bir yeri olan Vladimir’in etkinlik diye bahsettiği şey terör, vahşet ve yıkımdan başka bir şey değildir. Bu tam da anarşist Yundt’un ve Profesörün savunduğu şeydir. Vladimir’in ahlak dışı ve kıyıma yönelik metotları ile anarşistlerin dünyayı değiştirmek adına önerdikleri delilik derecesindeki düşünceler arasında bir fark olduğu söylenemez. Vladimir’in en büyük eksikliklerinden birisi, onun inandığı bir amacının olmaması ve yok etmeyi düşündüğü düşmanı hakkında, Verloc’u bile hayretler içerisinde bırakacak kadar bilgisiz olmasıdır.

[Vladimir] nedenlerle sonuçları, en seçkin propagandacılarla oraya buraya bomba savuranları bağışlanamayacak biçimde birbirine karıştırıyor; işin niteliği gereği örgütlenme yapılamayacak yerlerde kendi zihninden örgütler yaratıyor; toplumsal devrimci partiden kimi zaman başkanlarının emirlerine kesinlikle uyan tam anlamıyla disiplinli bir ordu diye, kimi zaman ise sanki bir dağ geçidini tutan, son derece dağılmış bir haydut çetesiymiş gibi söz ediyordu (27).

Vladimir’in çelişkilerinin görüldüğü ikinci sahne onun Michaelis’in yaşlı bayanının verdiği partide bir bayan misafir, polis teşkilatından Müdür Yardımcısı ve yaşlı bayanla Greenwich olayı hakkında konuştuğu sahnedir. Amacı halka, polisin anarşistler karşısında yetersiz kaldığını göstermek olduğu için onların bu tür eylemlerden korkması gerektiği yolunda konuşmalar yapmıştır. Burada Vladimir’in polisten hem korktuğu hem de onlara itaat etmediği görülür. Müdür Yardımcısı’nın “baş belası, münasebetsiz” bir polis olduğunu düşünür. Vladimir’in polis korkusu ise onun bir Rus olması ile ilgilidir:

Kuşaklar boyu keyfi bir yönetimin kolluk güçlerinin zulmüne uğrayan ataların soyundan geldiği için, Vladimir ırk, ulus ve birey olarak

polisten korkardı. Akli, mantığı be deneyimleriyle hiçbir ilgisi bulunmayan kalıtımsal bir zayıflıktı onunki. Vladimir içinde bu korkuyla doğmuştu. Ama [...] bu duygu, onun İngiliz polisine pek tepeden bakmasını engellemiyordu (221).

Yine aynı sahnede, Vladimir polisin anarşistlere göz yumduğu konusunda Müdür Yardımcısı'nı suçlar ve onları bomba olayının sorumlusu olarak göstermekten çekinmez. Ama bunu biraz da tereddütle yapar; çünkü bir bakıma bu söz, anarşist Michaelis'in koruyucusu yaşlı bayana da dokunmaktadır. Vladimir'in kendisi de "bayanın sağlayacağı topluma ihtiyaç duymaktadır" (Hay, 1963:249). Çünkü yaşlı bayanın verdiği partilerde kraliyet ailesinden yüksek kişileri, bilim adamlarını, devlet adamlarını, her yaşta ve konumdaki şarlatanları ve Michaelis gibi anarşistleri bir arada bulmak mümkün olmaktadır.

Modern dünyanın politik durumunun başarısızlıktan başka bir şey olmadığını göstermesi bakımından Sir Ethelred başka bir örnektir. Conrad üst düzey bir yetkili olan Sir Ethelred karakteriyle bombalama olayını analiz etmedeki vahameti göstermektedir. Bu karakterle Conrad "politik jargonun eleştirisini yapmada en yüksek seviyesindedir" (Jones, 1985:120). Romanda Bakan Sir Ethelred ciddi ve önemli bir aristokrat olarak yansıtılmakta, fakat yetersizlik ve ahlaki bilinç yokluğu da yine onun portresinde çizilmektedir. Bu karakterle ilgili bir dizi detay bize "yasamada görevli insanların hükümetin yararına değil, kendi kişisel ünlerini korumak için çalıştıklarını ve bunun da tam bir kargaşa yarattığını göstermektedir" (Wright, 1966:184). Ethelred'in stajyer memuru Toodles'ın Müdür Yardımcısı'na anlattığına göre Bakan "balıkçılık kurumlarının özelleştirilmesi konusunda", "toplumsal devrimin ilk adımı" olan bir yasa tasarısı hazırlamaktadır; parlamentoda sürekli olarak bu yasaya yapılan saldırıları tek başına göğüslemek zorundadır (143). Bu uğraş ciddi ve üst düzey bir yetkilinin komik bir duruma düşürülmesi için yeterli gibi gözüküyor. Ethelred'in dış görünüşü ve konuşma tarzı da onun bulunduğu konumla uyuşmayacak kadar komik çizilmiştir. "Hem enine hem boyuna iriyarı gövdesi", "çift gerdanı" ile "gittikçe şişen bir adama benzemesi" (134), "ağzını mağara gibi iyice açması" ve "kanca burnunun bu mağaranın içine bakmaya can atması" (136) onun komik özelliklerine birkaç örnek olarak verilebilir. Conrad'ın Ethelred'in kalıtıma olan güveninin ve aklının ne kadar işe yaramaz olduğunu göstermesi ve anlatıcının ise ondan sürekli "yüksek şahsiyet" şeklinde alaysı bir yaklaşımla bahsetmesi romanın böyle kişilerce temsil edilmesi bakımından politik görüşleri yıkıma uğrattığının önemli göstergeleridir. Bu komik isimle ve "kendi soylu atalarından birinin heykeli" (135) gibi duruşuyla, Conrad, onun "romandaki neredeyse soyut varlığına

İngiliz atalarının katkıda bulunduğunu ima ederek bürokratik tembelliğin güzel bir parodisini yaratmıştır” (Jones, 1985:120). “Müdür Yardımcısının Ethelred’e bomba olayı ile ilgili bilgi verdiği sahnede Ethelred’in, Vladimir’in Verloc’a verdiği emri şaka olarak görmesinden dolayı hem bunu anlamakta zorluk çektiği hem de işin duygusal yanını göz ardı ettiği görülmektedir. Müdür Yardımcısı’na “Sizin genel fikriniz nedir, kısaca ifade ederseniz? Ayrıntılara girmeye gerek yok” der (137). Burada görülüyor ki, bürokrasinin tepesinde insana dair gerçekler kaybolmaktadır. Bu olayda Ethelred’in duyarsızlığı ve ikiyüzlülüğü de açığa çıkmaktadır. Bakan sözde yasal ve halk temelli çalışmalar içindedir, ama aslında kaygı duyduğu şey kendi saygınlığı ve politik konumudur. Ethelred ile ahlaki değer yargılarının sosyal roller uğruna kurban edildiği görülmektedir. Müdür Yardımcısı’na, “dairece sizin teminat kavramınız, Bakan’ınızı budala durumuna düşürmekten öte bir anlam taşıyor galiba” (134) şeklindeki sitemi aslında kendi politik konumunu koruma isteğindedir.

Conrad bu romanında, anarşizmin etkilerinin polis teşkilatı gibi toplumsal kurumlarda da görülmesinden, oradaki algılanış biçimlerini ve dehşet verici bir anarşik eylemden kurum çalışanlarının kendi çıkarları uğruna toplumsal rollerini feda etmelerini göstermek açısından, toplumsal dinamiklerde polisin fonksiyonunu da sorgulamıştır. Romanda polis gücünü temsil eden iki karakter görülmektedir. Bunlardan birisi Başmüfettiş Heat, diğeri ise onun amiri Müdür Yardımcısı’dır. Conrad bu iki polis karakterinden Müdür Yardımcısını daha dürüst bir karakter olarak çizerken, Heat’e daha ironik yaklaşarak onun aracılığıyla polisin anarşi ve terör konusunda çaresiz kaldığını, halkı bunlardan koruma adına herhangi bir akılcı taktik geliştiremediklerini, aksine bu tür olayları kendi kişisel çıkarları uğruna kullandıklarını göstermektedir.

Başmüfettiş Heat “anarşistlerin çalışma yöntemlerinin önde gelen uzmanı” (84) ve “hiçbir bilgi edinme fırsatını küçümsemeyen, yetenekli, iyi eğitim görmüş, kusursuz bir soruşturmacı” (87) olarak tanımlanmaktadır. Fakat Conrad Müdür Yardımcısı’nda olduğu gibi bu karakterle de halkı korumakla görevli polis teşkilatının işlememesi bir yana yanlış akıl yürütmelerle toplumun zararına kararlar verebilme olasılığını göstermektedir. Dolayısıyla Heat toplumda düzeni sağlamak üzere geliştirilen değişik düşünce tarzlarından birinin romandaki yıkımı olarak ele alınabilir. Greenwich bombalama olayını araştırması için tayin edilen Başmüfettiş’teki ironik durum onun Londra’nın iyi polislerinden biri olarak gösterilip anarşist bir eylemle karşılaştığında ne yapacağını bilmez bir durumda olması ve olayı kendi kariyerine çıkar sağlamak üzere kullanmasıdır. Mesleğinin ilk yıllarında hırsızlık suçlarıyla uğraşan Heat, bu

işlerde başarı kazanıp terfi etmiş bir polis olarak hırsızları anlamaktadır, fakat anarşistlerin mantığını çözememiş, aslında onlardan korkan ve nefret eden, onlara bulaşmayı hiç istemeyen birisidir. Daha da önemlisi yaptığı için bilincinde olmayan bir polistir. Romanda anlatıcı bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Aslına bakılırsa, Başmüfettiş Heat’in anarşiyi pek önemseydiği yoktu; gözünde fazla büyütüyor, ciddiye alamıyordu.” Heat’e göre anarşistler “yasalara karşı gelen kimseler arasında açıkça bir sınıf oluşturmuyordu; kesinlikle böyle bir sınıf yoktu” (95). Komiser yardımcısı ile girdiği ağız kavgasında ve romanda görüldüğü diğer sahnelerde Heat’in anarşistleri gözetlemek üzere görevlendirilmiş olmasına rağmen onların davranışları ve planları hakkında ne kadar beceriksiz ve bilgisiz olduğu vurgulanmaktadır. Greenwich bombalama olayındaki parçalanmış cesedi inceleyip amirini bilgilendirmek üzere işyerine dönerken tesadüfen ıssız ve dar bir yolda Profesör’le karşılaştığı sahne okuyucuya Heat’in hırsız, polis ve anarşistler hakkındaki görüşlerini vererek onun iç dünyasını yansıtmaya açısından önemlidir:

Profesörü hiç düşünmemişti; aslında bildiği hiçbir anarşisti düşünmüş değildi. Eylemin niteliği, onu insan davranışlarının genelde saçma ve mantıksız olduğunu düşünmeye zorlamıştı; soyut açıdan bu mantıksızlığın kendisi, yaşama filozofça bakabilecek mizaçta olmayan kimseleri epeyce huzursuz eder; somut örnekleri ise onları çileden çıkarır [...] Hırsızlık mantıksız, saçma bir şey değildi, bir tür meslekti; evet, sapkın da olsa, çalışan insanların dünyasında yürütülen bir işti [...] Başmüfettiş Heat ahlaki bakımdan aradaki farkın önemini umursamıyor değildi elbette. Ama bu farkı, peşine düştüğü hırsızlar da önemsiyordu. Yazgılarına boyun eğiyor, Başmüfettiş Heat’in bildiği ahlak anlayışının sert yaptırımlarına razı oluyorlardı [...] ev soyan bir hırsızın zihin yapısı ve içgüdülerini anlayabiliyordu çünkü aslında hırsızların zihin yapısı ve içgüdüleri ile polislerinki aynı türdendir [...] Heat’in aklı isyan diye bir kavram kabul etmiyordu [...] Şimdi Profesör takma adlı anarşistin altı adım yakınında dururken, hasretle hırsızlar dünyasını düşündü, sağlıksız idealler peşinde koşmayan, işlerini düzen içinde yürüten, polislere, yargıçlara saygılı, her türlü nefret ve umutsuzluktan uzak, akli başında insanlardı onlar (90-91).

Heat’in Profesörle karşılaşmasındaki bir başka dikkat çekici nokta, onun polislik mesleğine yakışmayacak şekilde Profesör’den korkmasıdır. Heat, ceset parçalarını inceledikten sonra onunla karşılaşmış, Verloc’un bombayı ondan almış olduğu açıkça belli olduğu halde ona bu konuyla ilgili hiçbir şey sormaya cesaret edememiş, hatta Profesör’ü aklına dahi getirmemiştir. Burada Heat’in kendi canını korumaya yönelik tutumu açıktır. Sözde, Profesör’den korkmadığını göstermek için “senin peşinde değiliz biz [...]

şimdilik aramıyoruz. Sırası geldiğinde nerede olursan ol bulurum ben seni” der (92) ama aslında Profesörün yakalanacağı korkusuyla üzerindeki bombayı patlatmasından kaygı duymaktadır. Ayrıca Profesör’ün sözleri Heat’de şiddetli bir şekilde ölüm korkusuna neden olmuştur. Bu korku romanda şu cümleyle yansıtılmaktadır: “Başmüfettiş hayata öylesine bağlıydı ki, o sırada içinde yeni bir bulantı dalgası kabarmış, alını terden hafifçe nemlenmişti” (93). Romanda Heat’e ilişkin kayda değer tek şey olayla ilgili bir ipucunu – Stevie’nin paltosundaki adres yazılı kumaş parçasını – bulmasıdır. Fakat bu da Heat’in anarşik olayları nasıl çözüme ulaştıracağını bilmesinden değil, Stevie’nin parçalanmış ceset kalıntıları arasında tesadüfen olmuştur.

Conrad güvenilen polis gücünü yıkıma uğratmak için Başmüfettiş’le ilgili çok belirgin bir ironi yaratmıştır. Heat, Sir Ethelred’e patlamadan daha bir hafta önce “korkulacak hiçbir anarşist faaliyetin yapılmayacağı yolunda güvence vermiştir” (83). Aynı konu Ethelred ile Müdür Yardımcısı’nı görüşmesinde de geçer. Ethelred, “daha bir ay bile geçmedi, gene bu odada bana kesin bir dille, böyle bir şeyin söz konusu bile olamayacağını söylemişlerdi” der (135). Böyle bir güvencenin hemen ardından gelişen bomba eylemi ve anlatıcının açıklamaları Heat’in ne kadar yetersiz bir polis olduğunu ve Ethelred’in de en az onun kadar yetersiz ve başarısız bir politik kişilik olduğunu anlamak için yeterlidir.

[Başmüfettiş] ömründe hiçbir açıklamayı doğruluğuna bunun kadar güvenerek yapmış değildi. Üst düzey görevlinin duymayı en çok istediği şeyin de bu olduğu açıkça belliydi; bu yüzden o açıklamayı büyük bir zevkle yapmıştı. Amirine, böyle bir eylem daha düşünce aşamasındayken bile, bundan yirmi dört saat içinde haberleri olacağını söylemiş ve alanında değerli bir uzman olmanın bilinciyle konuşmuştu [...] Gerçekten akıllı biri bu çelişkiler dünyasında hiçbir şeye kesin gözüyle bakmayacağından, akıllı oluşu onun şimdiki görevine gelmesini zaten engellerdi çünkü akıllı, deneyimi üstlerini telaşa düşürür, mesleğinde yükselme fırsatlarını ortadan kaldırırdı. Oysa başmüfettişin yükselişi çok hızlı olmuştu (83).

Heat bomba olayından sonra bile, olayı bildiren bir telgraf alan Müdür Yardımcısına da aynı inancını “Size derhal şu kadarını söyleyebilirim: Bizim adamlardan hiçbirinin bu işle ilgisi yok” (85) diyerek dile getirmiştir. Heat’in konuya teorik açıdan değil pratik açıdan bakmasını engelleyen şey kendi aklına duyduğu sonsuz güvendir. Aslında Heat’in bu anlamda kendini kandırdığı, tanıdığı anarşistleri aklından geçirirken düşündüklerinden anlaşılmaktadır: “içlerinden hiçbirinde, tanıdığı bazı hırsızlardaki cesaretin yarısı yoktu. Yarısı şöyle dursun, onda biri bile yoktu” (96). Görülüyor ki

Heat aslında anarşistlerin yetersizliklerinden yola çıkarak böyle bir yargıya varmıştır. Olaylara gerçekler açısından bakabilseydi anarşistlerin “her birinin saat saat ne yaptığını biliyoruz” demez, Conrad'ın da romanda belirttiği gibi “suikastçı ile polis arasındaki yakın ilişkiler ağında beklenmedik kopuklukların, zaman ve mekân bakımından ani boşlukların ortaya çıkabileceğini görürdü” (84).

Greenwich soruşturmasının ilk adımı olarak olay yerine ve oradan da parçalanmış cesedi yakından incelemek üzere hastaneye giden Başmüfettiş'i, böyle dehşet dolu bir olayın bile kendi çıkarını düşünmesinden alıkoymaması dikkate değer bir noktadır. Heat Stevie'nin bir kürek kullanılarak toplanmış ceset parçalarına bakarken bir hayli ürkmüştür:

masaya örtü biçiminde bir muşamba daha yayılmış, muşambanın uçları bir tür tümseğın (kana bulanmış, yanık bir paçavra yığınının) üstüne kıvrılmıştı; bez parçalarının altından yer yer, bir yamyam ziyafeti için pişirilmek üzere toplanmış olabilecek bir küme çiğ et göze çarpyordu (85).

Fakat hemen ardından, Heat'e bu olayın kendi kariyerine bir avantaj sağlayabileceği düşüncesinin gelmiş olması kişisel çıkarların sosyal rollere ve duyarlılık gibi insani bir duyguya baskın geldiğine acı bir örnektir. Heat “adamın kimliğini saptayarak kamuoyu önünde, çalıştığı müdürlüğün işinin ehli olduğunu kanıtlamak” istemektedir (88). Ama garip olan bir şey daha vardır ki, bu da Conrad'ın başka bir ironisidir, Heat ipucunu bulduktan, yani bu olayın Verloc'la ilişkili olduğunu anladıktan sonra “o sabah kendi kendini böylesine korkunç bir biçimde paramparça eden adamın kimliğini saptayıp herkese açıklamayı çok arzu edilecek bir şey” saymaz artık (89). Çünkü Verloc Heat için de çalışmaktadır. Bunu Heat amirine şöyle açıklar: “İşimi kendi bildiğim gibi yapmalıyım. Sırasında şeytanla bile alışverişte bulunurum ben, sonuçlarına da katlanırım” (131). Bunun öncesinde Müdür Yardımcısı'nın, “belki de Başmüfettiş şöhretini büyük ölçüde Casus Verloc'a borçlu” yolundaki tahmini doğru çıkmıştır (130). Burada Conrad'ın eleştirdiği nokta “polisın bir şeyleri ortaya çıkarma metodunun onun yeraltı dünyasıyla olan bağlantısı” olmasıdır (Palmer, 1968:107). Heat'in başka bir eksikliği, Sir Ethelred ve Müdür Yardımcısı'nda da kısmen yansıtılan, duyulara karşı olan duyarsızlıktır. Heat'in aklına olan boş güveni duyguları göz ardı etmesine neden olmaktadır. Onun bu duyarsızlığı, bomba olayından öylesine bile haberi olmayan Winnie'nin olayda ölen kişinin kendi kardeşi olduğunu Heat'den öğrendiği sahnede görülmektedir. Heat Verloc'un yaşadığını öğrenerek onu bulmak ve kaçmasını söylemek amacıyla şok halindeki Winnie'yi yalnız bırakarak evden çıkar. Heat'in “iyi yürekli bir

adam, kusursuz bir eş, çocuklarına düşkün bir baba” (118) sıfatlarıyla yansıtılan duyarlılığının görünüşte olduğu söylenebilir. O halde bir bakıma Winnie'nin trajik sonundan, Vladimir ve Verloc kadar Heat de sorumludur.

Romanda polis teşkilatına yapılan bir başka eleştiri Heat'in bombalama olayından sonra şüphesini haksız yere anarşist Michaelis'e yönlendirmesidir. Onu bu şüpheye yönlendiren tek şey, birinin elinde şüpheli bir teneke kutu olan iki adamın Michaelis'in oturduğu köyün yakınlarındaki bir tren istasyonunda görülmüş olmalarıdır. Heat “bu adamı en ufak bir kuşku durumunda tutuklamanın yasal olmayan hiçbir yanı yok” diye düşünür (121). Bu işin Profesör'e kadar gideceğinden korktuğu ve Verloc'u muhbir olarak kullandığı için her ikisini de olaydan uzak tutup Michaelis üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Heat, “bomba olayının şu anda üzerinde bulunduğu ve nerelere varacağı kestirilemeyen uygunsuz, karanlık yoldan alınıp, Michaelis adında, sessiz sakin (ve de yasal) bir yan yola aktarılmasının doğru ve hakça bir davranış olacağını” düşünür (122). Başmüfettiş'in “bence Verloc bu olay hakkında hiçbir şey bilmiyor” demesi (131) ve bomba olayından sonra Verloc'la görüşmesinde Verloc'un her şeyi anlatacağı konusunda tehdidiyle karşı karşıya kalınca, ona “elinde fırsat varken pınlını pırtını toplayıp buralardan yok ol” (208) diye tavsiyede bulunması Heat'in ikiyüzlülüğünü ve alçaklığını gösteren örneklerdir.

Romandaki diğer polis karakteri Müdür Yardımcısı'na bakıldığında Conrad'ın onu olumsuz özelliklerinin tersine daha çok olumlu yönleriyle vermesinden ve ironik olarak daha ılımlı yaklaşmasından dolayı polis teşkilatının yıkımı için çizilen bir karakter olduğu söylenemez, ama bomba olayının çözümlenmesindeki rolünden dolayı, bu karakterden de söz etmek gerekir. “Özel Suçlar Dairesi'nden sorumlu” (117) Müdür Yardımcısı, meslek hayatına bir İngiliz sömürgesinde başlamış ve “oradaki gizli dernekleri izleyip çökertmekte son derece başarılı olmuş” ama şimdiki masa başı işini hem kamuoyunun baskısı hem de “bir sürü amir ve memura bağlı hissettiği” için fazla sevmeyen bir polistir. Aslında Müdür Yardımcısı'nın işini sevmeme nedeni, kurumun başarısının bir amir olarak kendisinde değil “alt düzey görevlilere bağlı olmasıdır” (98). Onu bu şekilde düşünmeye sevk eden şey Heat gibi ikiyüzlü meslektaşları olmasıdır. Bombalama olayındaki saptamaları, örneğin Heat'i sıkıştırarak onun Verloc'la olan bağlantısını ve ikiyüzlülüğünü anlaması ve ardından onun soruşturmadan alınmasını istemesi; Verloc'la görüşmesinde bomba olayının arkasındaki kişinin Vladimir olduğunu ortaya çıkarması onun Heat'ten oldukça farklı bir polis olduğunu göstermektedir. Müdür Yardımcısı'ndaki polis mesleğine yakışır olumlu özelliklerinden dolayı onun polis teşkilatının yıkımı için yaratılmış bir karakter olarak görmek mümkün olmamaktadır.

Müdür Yardımcısı'nın anarşistlere olan yaklaşımı onun polislik mesleğine yakışan bir tavır içinde olduğunu göstermektedir. Sir Ethelred'le olan konuşmasında “prensip olarak belirtmeliyim ki, gizli ajanların varlığı hoşgörüyü karşılanmamalı çünkü böyle bir tavır tam anlamıyla onların bulaştırıldığı kötülüklerin tehlikelerini artırabilir” der (137). Ayrıca bomba olayının “aile içi bir facia” (219) olduğunu kavrayabilen birisidir. Bombalama olayının çözümlenmesinde Müdür Yardımcısı'nın doğru akıl yürütme tarzı da görülmektedir. Olayda “gözü dönmüş birinin rastgele yaptığı bir çılgınlıktan öte bir şey bulacağını” (139) söyleyerek, Bakan'a Verloc'a herhangi bir zarar gelmeyeceği konusunda ondan teminat istediğini söyler. Böylece Verloc'tan Vladimir'in bomba olayındaki rolünü öğrenir. Bu anlamda Conrad, hem Heat hem de Müdür Yardımcısı ile “adaletin bir araç mı yoksa bir amaç mı olduğu ikilemini” yansıtmaktadır (“Edward...”, 1970:192).

Her ne kadar A. J. Guerard (1958:223) “*Casus*'ta var olan yazar özdeşleşmesinin açıkça görüldüğü karakterin Müdür Yardımcısı” olduğunu belirtse de Conrad'ın Müdür Yardımcısı'na olan oldukça nesnel yaklaşımı bu yorumu tartışılabilir kılmaktadır. Çünkü Conrad bu karakteri olumlu yanlarıyla birlikte olumsuzluklarıyla da yansıtmıştır. Bu nedenle romanda Müdür Yardımcısı'yla ilgili birkaç ironik durum göze çarpmaktadır. Örneğin, onun işteki sıkıntılarına bulduğu çarenin her akşam kulüpte iki saat süren briç partileri olması ve bu oyunun ona “sanki içindeki manevi sıkıntılarının acısını yatıştıran iyi bir ilaçmış gibi” gelmesi ve Michaelis'in adının “bu can sıkıcı olaya” (101) karışmasından rahatsızlık duyması gibi. Çünkü Michaelis'in koruyucusu yaşlı bayan, Müdür Yardımcısı'nın “toplumda sözü geçen kimseler arasında tanıdıkları” (98) olan eşinin bir dostudur. Dolayısıyla büyük hanım Müdür Yardımcısı'nı da bir dostu olarak kabul etmektedir. Müdür Yardımcısı bu saygın çevrede kendi saygınlığını kaybetmemek adına şöyle düşünür: “Adam yeniden yakayı ele verirse, büyük hanım hiçbir zaman beni affetmeyecektir” (112). Müdür Yardımcısı'ndaki başka bir olumsuzluk, Heat'in ona dehşet dolu bombalama olayını anlatmasından sonra onun kötü giden havalardan konuşması ve olay için sarf edeceği “korkunç, korkunç!” (99) kelimelerini hava durumu için düşünmesidir. Müdür Yardımcısı'nın bu olumsuzlukların verilmiş nedeni Conrad'ın ona nesnel bir yaklaşım göstererek karakterin inanılabilirliğini korumak olabilir, yoksa Heat karakterinde olduğu gibi polis teşkilatını yıkıma uğratmak değil. Çünkü sonuçta, polisin becerisini, Vladimir'in bombalama olayındaki rolünün açığa çıktığını söyleyerek gösteren Müdür Yardımcısı'dır:

‘Bu olayın beni en sevindiren yanı [...] bu ülkeyi bütün yabancı siyasal casuslardan, polislerden ve bu gibi köpeklerden temizlemek için – bana son derece iyi bir başlangıç noktası sağlamış olması. Bence bu adamların hepsi baş belası, korkunç kimseler, ayrıca tehlikeliler de. Ama hepsini teker teker bulup ortaya çıkaramayız. Tutulacak tek yol, onlardan yararlanmayı, işverenleri için tatsız bir hale getirmek. Bu iş giderek çirkinleşiyor. Ayrıca, bizim için tehlikeli olmaya da başladı’ (223).

Michaelis’in on beş yıl hapiste tutulmasına neden olan hikâyesi de romanda hem polis teşkilatının hem de yargının bir yıkımıdır. Michaelis’in, başından geçen olayda on beş yıl hapis cezası gerektirmediği halde polisin ve yargının yanlış akıl yürütmesinin kurbanı olduğu görülmektedir. O zamanki olay romanda şöyle aktarılır:

Michaelis [...] genç bir çilingirdi; olayda birinin öldüğünden bile habersizdi; onun görevi, yanında birkaç kişiyle birlikte, özel olarak yapılmış polis aracının arkasındaki kapıyı zorlayıp açmaktı. Tutuklandığında bir cebinden bir deste maymuncuk, bir başka cebinden kalın bir keski çıkmıştı; elinde de kısa bir levye vardı: Ev soyan bir hırsızdan farkı yoktu. Ama hiçbir hırsızın böylesine ağır bir cezaya çarptırıldığı görülmemiştir (105).

Aslında Michaelis’in ünlü bir anarşist olarak tanınmasında hüküm veren yargıcın kararı açıklarken duygusal sözlerle onun “ahlaksızlığından, yüreğinin nasırlaşmış olduğundan dem vurması” hem de hapisten çıktıktan sonra gazetecilerin onun “hapis yatmasının duygusal yönünü kendi çıkarları” uğruna kullanmalarıdır (106).

Conrad romanda polisin işlevini Winnie’nin Stevie’ye polisin ne iş yaptığını öğrettiği sahnede de yıkıma uğratmaktadır. Conrad burada “polisin hem ezileni koruma görevi hem de yüksek tabakanın zenginliğini ve lüks yaşamını korumada potansiyel baskıcı rolü” (Spittles, 1992:126) arasındaki uyumsuzluğu yansıtmaktadır. Stevie’nin polisin ne iş yaptığını sorması üzerine Winnie ile aralarında şöyle bir konuşma geçer:

‘Polislerin varlık nedeni, hiçbir şeyi olmayanların, her şeyi olanlardan bir şey almalarını önlemektir.’ [...] ‘Ne yani? Karınları aç olsa bile mi?’ [...] ‘Karınları aç olsa bile,’ [...] ‘Kesinlikle alamazlar’ (172).

Bu gerçek Stevie’nin kendi kafasında yaratmış olduğu ideal polis kavramı ile tam anlamıyla çelişmektedir. “O güne kadar tüm polis memurlarını gerçek bir güvenle ve içli duygularla” seven Stevie “ikiyüzlülük ettiklerinden

kuşkulananarak onlara kızmaya başlar”, onların “neden hayırsever kişilermiş gibi” davrandıklarını anlayamaz (171-172).

Stevie'nin sorusunun kaynağında onun duyarlılığının yatıyor olması Conrad'ın, hem duyarsız anarşist ve casuslara, hem politikacılara hem de polise olan eleştirisinde çok önemli bir noktadır. Conrad “duyarlılık” gibi herkeste olması beklendiği gibi bir halk devrimi amaçlayan anarşistlerde, halkın yararına çalışması gereken politikacılarda ve halkı koruması beklenen poliste daha çok olması gereken bu özelliği romanda, Stevie gibi yarım akıllı birine vererek anarşizmi, politikayı ve polisi yıkıma uğratmaktadır. Küçükken babasından yediği dayaklardan dolayı şiddete aşırı bir duyarlılık gösteren Stevie, Winnie ile annesini huzurevine götürürken arabacının atları acımasızca kırbaçlamasından son derece rahatsız olur ve arabadan atlar. Winnie tarafından güçlükle sakinleştirilen Stevie'ye yolculuğun sonunda arabacı yoksulluğundan bahseder:

‘Ben geceleri çalışıyorum, [...] Kısmetim neyse, onla yetinmek zorundayım. Evde elime bakan bir karı, dört de çocuk var [...] Kolay bir dünya değil bu [...] Atlara karşı zalim, amma benim gibi yoksullar takımına kat kat daha zalim bir dünya’ (166).

Babasından dayak yediğinde şefkatle ablası Winnie'nin onu kendi yatağına götürdüğünü hatırlayan Stevie (Stevie, adını ve adresini unutamayan, ama duyguları asla unutmayan birisidir) önce safça bir düşünceyle ve aslında böyle bir şey yapamayacağını bilmesine rağmen “simgesel bir özlem”le, “atı da, arabacıyı da mutlu etme” isteğiyle “götürüp onları da kendi yatağında yatırmak” ister (166). Eve dönüş yolunda arabayı tekrar gören Stevie'nin at ve arabacıya duyduğu acıma duygusu yeniden yoğunlaşır ve “yoksullar için dünya çok kötü” der (170). “Ahlaksızlıklar ve ceza arasında bir ilişki kuran” (Spittles, 1992:127) Stevie'nin arabacının yoksulluğuna bu defa bulduğu çare polistir. “İçi aniden mutlulukla” dolar ve “polis var ya,” der. Winnie'nin “polis işi bu değil” cevabıyla “polis kötülükleri önleyen bir tür hayır kurumu olduğunu” (171) düşünen Stevie bu yoksulluktan sorumlu tutulacak birinin olmadığını anlamış ve bunun üzerine polisin ne iş yaptığını sormuştur. Conrad bu sahnelerde, ceza veren, yasaları uygulayan organize güçlerin aslında kötülükleri ve ahlaksızlıkları önlemede bir işlevi olmadığını Stevie'nin kavrayışı ile okuyucuya aktarmaktadır. Stevie'nin kavrayamadığı ve onu inciten şey ideal olanla gerçek arasındaki ikilemdir.

Conrad'ın okuyucuya “etik duyarlılığı anarşistlerle bir yarım akıllı arasında süreklilik gösteren zıtlıklarla vermesi” (Cooper, 1970:14) romanda anarşizmin yıkımı için kullanılan başka bir ironidir. Stevie'nin yoksullar ve zavallılar karşısındaki duyarlılığı ile sözde “insancıl” devrimcilerin halka

karşı duyarlılıklarını da eleştirmektedir. Onların duyarlılıkları hepsinin ortak özelliği olan sadece ve bol bol konuşmalarıyla sınırlıdır. Verloc'un zavallılara karşı duyarsızlığı doğal olarak daha belirgindir. Stevie'ye bombayı nereye koyacağını ve oradan nasıl uzaklaşacağını öğretirken bu zavallı çocuğun duyarlılığını istismar ettiği açıktır; çünkü Stevie bunu yaparken kötülükle savaştığını sanmaktadır. Verloc acımasız bir şekilde Stevie'nin kendine olan saygı, sevgi ve bağlılığını kötüye kullanmış, "ustalıkla sözlerle onun polisler hakkındaki görüşünü değiştirmiş", Stevie'nin tutuklanma olasılığına karşı "kafasına sessiz kalmanın önemini iyice" sokmuştur (228). "Stevie kendi çaresiz durumunda bile o kadar duyarlı ve insancıldır ki, ne yazık ki, bu insancıl olmayan dünya onu barındıramaz" (Hay, 1963:252).

Stevie "sosyal ve ahlaksal yapıyı ve bunların katmanlarını görebilmektedir". Onun "obsesif bir şekilde daire çizişi telaffuz edilemeyen bir kavrayışı" göstermektedir (Spittles, 1992:125). Stevie, "eş merkezli, ayrı merkezli sayısız daireler – birbirine girmiş tekrarlanıp duran kıvrımlarıyla, ortak biçimleri ve gelişigüzel kesişen çizgileriyle – evrensel bir kargaşayı" betimleyen daireler çizmektedir (43-44). Eğer Stevie'nin çizdiği dairelerin, Spittles'in (1992:125) da belirttiği gibi, "toplumsal sistem"i sembolize ettiği düşünülürse, bu masum çocuk "bunlar arasındaki ilişkiyi kavramış ama sadece sembolik düzlemde dile getirebilmektedir" denebilir; çünkü Stevie duyguları çok yoğun yaşamasına karşın onları dile getirmede başarılı değildir. Buradaki ironi, anarşistlerin Stevie'nin tersine, toplumsal sistemdeki aksaklıkları dile getirebilme yeteneklerinin oluşu, ama duygudan yoksun oldukları için bunların sadece sözde kalmasıdır. Şiddet içerikli her şeyden nefret eden dürüst, saf ve duyarlı Stevie'nin "insancıl olmayan dünyanın dokunaklı bir şekilde protestosu" (Jones, 1985:121) olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Sonuç olarak, romanda Stevie'nin kaderi ile Conrad'ın modern toplumdaki yozlaşmaya duyduğu nefreti yansıttığı söylenebilir. Stevie'nin yoksulluğa ve adaletsizliğe karşı duyarlılığına rağmen bunu dile getirememesi ve bu acımasız, tuhaf dünyanın duyarsızlığı ve yetersizliğinin sadece bir tanığı olarak kalması romanın hem trajik hem de ironik boyutunu göstermektedir. Conrad'ın zihinsel engelli bir karakteri romanda tek sempati duyulan kişi olarak göstermesi onun modern topluma bir eleştirisidir. Yazara göre bu duyarlılığı dile getirebilecek yetiye sahip olmasına rağmen modern insan bunu yapmadığı gibi bu duyarlılıktan zaten yoksundur. Verloc gibi insanlar ise insancılığın sanki kırıntılarını taşımakta, ama bu da bencillik ve maddi çıkarlarını koruma gibi duygulara yenik düşmektedir.

Conrad anarşizmi, başta Verloc'un son durumu ile devrimci anarşistlerin ve anarşizmin yıkıcı etkisiyle politik idealine kavuşmak isteyen Vladimir'in son durumlarıyla da yıkıma uğratmaktadır. Verloc'un bomba eyleminde bulunarak hem casus olarak durumunu kurtarması hem de ailesini geçindirecek parayı kazanmaya devam etmesi söz konusu bile olmadığı gibi, ironik olarak hem ailesinin hem de kendisinin acı sonuna neden olmuştur. Amacı halkın liberal kurumlara olan inancını sarsarak yasaları değiştirmek olan Vladimir'in orta sınıftan taptığı bilime yönelik eylemi gerçekleşmemiş, bomba "Gözlemevi duvarlarının yüz metre kadar uzağında" patlamıştır (97). "Vladimir ve Verloc'un bombası dünyayı değiştirmiştir ama bu Winnie Verloc'un küçük dünyası" olmuştur (Hay, 1963:262). Londra caddelerinden birinde yürürken görülen Profesör'ün son durumu, okuyucuya şiddetin ve kötülüğün hayatın hep içinde olmaya devam edeceği yönünde bir düşünce verse de aslında o da hâlen devrim idealini gerçekleştirememiş bir anarşisttir. Zamanı sosyal devrimin en önemli gereklerinden birisi olarak gören Profesör'ün, ümitsiz bir şekilde "Ama vakit! Ah, vakit! Elimde vakit olsa" ve "çok yakında ölüp gideceğiz" (301) ifadesi ile devrim hayallerinin yıkıma uğratıldığı görülmektedir. Romanın sonunda Profesör'ün ümitsizliğinin ve korkusunun arttığı görülmektedir:

İnsanlar sayıca deniz kıyısındaki kumlar kadar çoktu, kumlar gibi onları yok etmek de olanaksızdı; onlarla başa çıkmak, kumlarla başa çıkmak kadar güçlü; bunları düşününce morali bozuldu. Patlatılan bombaların sesi bu tepkisiz kum yığınlarının içinde hiçbir yankı uyandırmadan boğulup gidiyordu (303).

Profesör'ün devrim hayali de romanın daha ikinci Bölümü'nde sözü edilen, Baron Stott-Wartenheim'in yaşarken kendisi için alay konusu olan ve ölümüyle birlikte yok olan devrimcilik hayalleri gibi, Profesör'le yok olup gidecek gibi görünmektedir. Yundt ve Michaelis'in son durumlarına bakılacak olursa, Yundt'un bir haftadır hasta yattığı ve belki de bir daha ayağa kalkamayacağı belirtilmektedir (74). Daha önce "geleceğe yönelik düşler kurmanın" anlamsızlığından söz eden (39) Michaelis'in ise tutarlı düşünme yeteneğini kaybettiğinden, sonuçta bir fiyasko olacağı belirtilen, bölümleri "İnanç, Umut, İyilikseverlik" olan ve düşlerindeki dünyayı anlatan hayat öyküsünü yazmaya devam ettiği söylenmektedir (300). Ossipion'un dünyayı değiştirmeye yönelik devrimcilik hayalleri Winnie gibi sıradan bir kadını intihara sürüklemek ile son bulmaktadır. Ossipion "cebinde bir büyükelçiliğin gizli hizmetler karşılığında ödediği (Verloc'tan kalma) paralarla" (308) yürümektedir. Ossipion, Winnie'nin ölüm haberine ilişkin ve sürekli aklından geçtiği için romanın son bölümünde sık sık yinelenen gazetede ki şu satırları ölene kadar unutmayacaktır: "*Bu çılgınlık ya da*

umutsuzluk eylemi, sonsuza kadar koyu bir sır perdesinin gerisinde kalacakmış gibi görünüyor” (304). Winnie’yi aldatmış olmasından ve onun intiharından duyduğu çöküntü ile kendini içkiye vermiş olan Ossipion, romanın sonunda vicdan azabıyla baş başa bırakılmıştır. Conrad, Yoldaş Ossipion’un Winnie Verloc’un trajedisindeki alçak rolü ile politik eleştirisini noktalamaktadır.

4. Sonuç

Bu çalışmada, Conrad’ın *Casus* adlı romanında var olan tüm politik düzenleri reddeden bir politik görüş olan anarşizmin acı yıkıcılığını ironik bir tarzda ele alarak nihilizm derecesinde yıkıma uğrattığı sonucuna varılmıştır. Yazarın elbette ki romanda yıkıma uğrattığı anarşizmin yerine alternatif bir anarşizm olgusu koyması beklenemez. O sadece sonucunun yıkım, ölüm ve felaket olan anarşizmin yararsızlığını vurgulayarak anarşizmin yeni bir tanımını yapmaktadır: anarşizm kendini yok etmektir.

Conrad bu romanında politik ve kişisel değerler arasındaki ikilemi başta casus ve anarşist Bay Verloc karakteriyle ve sonra onun devrimci anarşist arkadaşları ile göstermektedir. Devrimci idealler arkasına saklanmış olan, kendilerini anarşist ve terörist ilan eden kimselerin aslında halk devrimi, eşitlik ve halkın baskıcı politikalarından kurtarılması gerektiği gibi ideallerle hiç ilgisi olmadığını çünkü böyle görünen insanların kendi canları ve maddi çıkarları söz konusu olduğunda bencil ve ikiyüzlü davranarak ideallerin dışına çıktıklarını göstermektedir. Conrad’ın romanda anarşizmin yıkımını, anarşist ve teröristlerin daha çok dış görünüş özellikleri ile konuşmalarındaki ironik durumlarla ve onların son durumları ile gerçekleştirmiş olduğu görülmektedir çünkü tembellik, ikiyüzlülük, sahtekârlık, duyarsızlık, boş gurur ve ahlaki değerlerin yoksunluğu ve sadece konuşma eylemi içinde olmaları anarşistlerin ortak özellikleridir. Conrad onların yıkım, dehşet ve ölümle bağdaştırdıkları devrimci ideallerini, masum Stevie’nin elindeki bombanın patlamasıyla gerçekleşen ölümü ve ardından ablası Winnie’nin buna neden olan eşi casus Verloc’u bıçaklayarak öldürmesi ve sonra da intiharı ile boşa çıkarmaktadır. Verloc’un sonuçta aptal ve acınacak duruma dönüşmesi ile Conrad anarşist eylemleri yıkıma uğratmaktadır. Yazar, Verloc ve Yoldaş Ossipion’un bencillik, ahlaksızlık, ikiyüzlülük, maddi çıkarlarını koruma ve başkalarını kendi canlarını koruma uğruna gözlerini kırpmadan feda etme gibi insanlık dışı özelliklerini Winnie’nin trajik öyküsünde açıkça göstermektedir. Conrad romanda politik kurumları da Rusya’nın Londra Büyükelçiliği Birinci Sekreteri Bay Vladimir ve İngiltere Dış İşleri Bakanı Sir Ethelred karakterleriyle yıkıma uğratmaktadır. Vladimir devlet politikalarında insanlık dışı metotları ve Sir Ethelred ise bürokrasinin

tepesinde insana ilişkin gerçeklerin yok olmasını göstermeleri bakımından ilginç karakterlerdir. Roman bu kurumların ahlak dışı metotlarını göz önüne sererek insana hizmet bağlamında işlemediğini acı bir şekilde eleştirmektedir. Eser ayrıca Başmüfettiş Heat karakteriyle polisin gizli planlarını, yetersizliklerini, kişisel çıkar kaygılarının mesleki kaygıların önüne geçtiğini ve polisin yeraltı dünyasıyla ilişkisini göstererek güvenilir ve halkın koruyucusu polis teşkilatını da yıkıma uğratmaktadır. Bu anlamda romanda tek casus karakteri olarak Bay Verloc görünmesine karşın politikacı ve polis karakterlerinin de casusluk entrikalarını aratmayacak şekilde davranış sergiledikleri söylenebilir.

Romandaki casus, anarşist, polis ve politikacı karakterlerinin tümünün etik duyarlılık gibi insani bir duygudan yoksun bulunması ve bu duyarlılığı sadece toplumda kendi halinde yaşayan yarım akıllı Stevie'nin gösterebilmesi Conrad'ın duyarlılıktan yoksun tüm akli başında insanlara bir eleştirisidir. Maddi çıkarlar, sahtekârlıklar, ikiyüzlülüklerle ve insani değerlerin yozlaşması ile dolu bir dünyanın Stevie gibilerini barındıramadığı ve onu yok ettiği, etik duyarlılığı öldüren bu güçlerin ise nasıl Verloclar, Vladimirlar, Ossipionlar, Ethelredler, Heatler yarattığını gösterdiği bu eserinde Conrad insanın aklına olan güvenini de anarşik eylemin yarasızlığıyla ve yıkıcı sonucuyla sarsmaktadır. Romanın sonunda cebinde her an patlatılmaya hazır bombasıyla yürüyen, deli Profesör imajıyla Conrad, okuyucuyu 'terör her an içimizde' gibi rahatsız edici bir duyguyla baş başa bırakmaktadır.

KAYNAKÇA

- CONRAD, Joseph. (2009). *Casus*. (Çev. Ünal Aytür). İstanbul: Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları.
- CONRAD, Joseph. (2009). “Önsöz”. *Casus*. (Çev. Ünal Aytür). içinde (vii-xv). İstanbul: Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları.
- COOPER, Christopher. (1970). *Conrad and the Human Dilemma*. London: Chatto and Windus.
- COX, C.B. (1977). *Bibliographical Series on Writers and Their Work: Joseph Conrad*. England: Longman Group Ltd.
- “Edward Garnett, unsigned review, Nation”. (1970). In *Conrad: The Critical Heritage*. (Ed. By Norman Sherry). (191-193). London: Routledge.
- GOONETILLEKE, D.C.R.A. (1990). *Joseph Conrad: Beyond Culture and Background*. London: The Macmillan Press Ltd.
- GUERARD, A. J. (1958). *Conrad the Novelist*. London: Oxford University Press.
- HAY, Eloise Knapp. (1963). *The Political Novels of Joseph Conrad: A Critical Study*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- JONES, Michael P. (1985). *Conrad's Heroism: A Paradise Lost*. Michigan: Umi Research Press.
- MOSER, Thomas. (1957). *Joseph Conrad: Achievement and Decline*. London: Oxford University Press.
- NEWHOUSE, Neville H. (1966). *Literature in Perspective: Joseph Conrad*. London: Evan Brothers Ltd.
- PALMER, John A. (1968). *Joseph Conrad's Fiction: A Study in Growth*, Ithaca: Cornell University Press.
- RYF, Robert S. (1970). *Joseph Conrad*. New York: Columbia University Press.
- SAVESON, J.E. (1972). “The Criminal Psychology of the Secret Agent”. In *Joseph Conrad: The Making of a Novelist*. (117-136). Amsterdam: Rodopi NV.
- SPITTLES, Brian. (1992). *Joseph Conrad: Text and Context*. London: The Macmillan Press Ltd.
- WRIGHT, Walter F. (1966). *Romance and Tragedy in Joseph Conrad*. New York: Russell & Russell.